

Juni 2015, 24. årg, nr. 2

NATUR vejleder

GENOPTRYKT
2017

til kampagne for

Krible Krable

Tema:

Krible Krable

Tema:

Krible Krable

SÅDAN! Kriblekrable 2015 er en kæmpe succes hvor mere end 30.000 deltagere var ude og kriblekrable og hvor flere naturvejledere tonede frem på fjernsynskanalerne. Oven i hatten har Nordeafonden bevilget 1.7 mill. kroner til videreudvikling af kriblekrable-arbejdet. Pengene gemmer vi ikke på kistebunden, de er ude og arbejde: - allerede nu kan man nyde godt af en flot hjemmeside og en app om kriblekrabledyr (kriblekrable.nu), låne grej i udvalgte kommuner og støtten har også gjort det muligt at trykke dette blad i stort oplag til en meget fornem pris.

Kriblekrablebladet udkommer denne gang i 3.000 eksemplarer og det er der en god grund til. Bladene er forudbestilt! Det er de, fordi så mange pædagoger og naturvejledere er blevet bidt af et vildt kriblekrabledyr og vil læse om hvordan andre gør og få ideer til det videre kriblekrablearbejde. Og jeg lover, I bliver ikke skuffede. Dette nummer af Naturvejleder er spækket med inspiration, erfaringer og lækre tips fra Kriblekrable-arrangementer i hele landet.

Hvordan laver man en ådselsfælde?, Er melorme lækre? Hvad kan vi lære af Kolding kommunes kriblekrableplanlægning? Få en guide til at indarbejde science i din praksis og meget meget mere. Der er SÅ mange spændende ting der er blevet afprøvet ude i kommunerne, så mange seje pædagoger og naturvejledere som formår at vække og støtte nysgerrighed og gåpåmod hos både børn og voksne.

Arbejder du ikke med små børn? Så læs med alligevel. - Metoder og indgangsvinklerne til læring i dette blad er eksemplariske! De kan bruges af alle der ønsker at formidle kriblekrabledyr, biodiversitet og dansk natur.

Savner du topprofessionel, engageret og nytænkende naturformidling?

- Værsgo!

Anja Hørnell

Tema-redaktør

Redaktionens leder

NATURvejleder udgives af
NATURVEJLEDERFORENINGEN I DANMARK
www.natur-vejleder.dk

Post til NATURvejleder:
NATURvejleder v/Peter Laurents,
Center Allé 6,
4683 Rønnede
E-mail: formand@natur-vejleder.dk

Redaktion:
Anja Hørnell; anjanatur@gmail.com
Rikke Laustsen; rikl@kolding.dk
Finn Lillethorup; finnlillethorup@gmail.com

Artikler til optagelse i bladet:
Artikler modtages som e-post:
finnlillethorup@gmail.com

Kommende numre/temaer:
2015-3 / Okt.: - (deadline: 1/9)
2015-4 / Dec.: - (deadline: 1/11)
2016-1/ Mar.: - (deadline: 1/1)
2016-2/ Jun.: - (deadline: 1/5)

Temaredaetører for dette nummer:
Anja Hørnell

Opsætning/Layout:
Finn Lillethorup

Forside-illustration:
Rikke Laustsen

Copyright:
Gengivelser fra bladet er tilladt med kildeangivelse.

NATURvejleder er Svanemærket og FSC mærket

Oplag: 3.800 ex. på Cocoon-papir
Tryk: PE Offset, Varde

Redaktionens leder	2
Temaredaetør Anja Hørnell introducerer temaet Krible Krable.	
Naturvejlederforeningen i Danmark	4
Nyttig viden om Naturvejlederforeningen i Danmark.	
Foreningens leder	5
"Hvem ejer egentlig naturen?" - Leder v/ Naturvejlederforeningens formand Peter Baloo Laurents.	
Kryb & kravl – for sjov og alvor!	6
Morten DD Hansen opfordrer alle til at tage smådyrene alvorligt.	
Krible Krable Laboratorium	8
Nynne F. Refsgaard og Judith A. Sølvkjær fortæller om deres erfaringer med et Krible Krable Laboratorium.	
Om at se på kriblekrabledyr med sciencebriller på	10
Hanne Hubertz er ikke bange for at arbejde med science i børnehaven; læs om hendes erfaringer og anbefalinger.	
Gør vandhulshulsturen til en stor nummer med Cirkus	12
En lille smule cirkusstemning kan sætte vandhulsturen i et helt nyt legende perspektiv - Helene Flügge har et fint eksempel.	
Perledyr og bagte skovsnegle	14
Hvordan bliver de "uælske" smådyr til et godt bekendtskab og til gode venner - det har Bjørli Lehmann opskriften på.	
Kunsten at tegne et insekt	16
Når man tegner de smådyr man har fanget, så får man kigget nærmere på dyrene og får et tættere forhold til dem. Tim Krat har gjort sig nogle erfaringer.	
Insekthotel – en oase for de små	18
Sabine Jensen har bygget insekthoteller sammen med børnehaver og SFO som et led i at synliggøre insekterne i de nære omgivelser.	
Tips&Tricks	21
Temaredaetionen har samlet en række gode tips&tricks, der kan bruges, når du skal arbejde med Krible Krable - kig med og bliv inspireret	
Det kribler og krabler hos DR	26
Anja Hørnell har interviewet Naturvejleder Tim Krat og nogle af DR Ramasjangs medarbejdere, der står bag programmerne Hej Ramasjang.	
Kolding Kommune Kribler og Krabler	28
I Kolding har naturvejlederne Nanna Winblad og Rikke Laustsen koordineret og samlet Krible Krable indsatsen i kommunen.	
Spring på Krible Krable vognen!	31
Du kan nå at være med endnu - se hvad Krible Krable tilbyder.	
En svedende smed og en fantasifuld historiefortæller	34
Kirsten Blicher Friis har været med til at udvikle og afholde kurser for institutioner.	
Giftfri have – legeplads og udeareal	37
DN's kampagne om giftfrie haver er også relevant for legepladser og institutioner.	
Guddommelig fortolkning af jordens herligheder	39
Hvem er naturvejlederne? Her får du en præsentation forfattet af Naturvejlederforeningens kommunikationsmedarbejder Helle V. Thorsen.	

PLAKAT
indsat i bladet:

www.natur-vejleder.dk

Naturvejlederforeningen i Danmark

Naturvejlederforeningen i Danmark er et fagligt forum for naturvejledere og naturskolepersonale samt andre der interesserer sig for naturvejledning med henblik på spredning af erfaring og information om naturvejledning.

Det overordnede mål er at fremme og opmuntre til naturskolevirksomhed og naturvejledning på et højt kvalitetsniveau samt at arbejde på, at alle sikres mulighed for naturoplevelser og friluftsliv.

Naturvejlederforeningen er ikke en egentlig fagforening - dertil har naturvejlederne for mange forskellige arbejdsgivere og ansættelsesforhold samt mange forskellige former for uddannelse.

Medlemsbladet NATURvejleder

Foreningen udgiver bladet NATURvejleder, som udkommer 4 gange årligt. Bladet indeholder artikler og temastof om naturformidling, debat, nyheder og »Tips og Tricks«, der er relevante for naturvejledere i hverdagen. Redaktionen forsøger at opsnuse, hvad der foregår på naturformidlingsområdet rundt om i landet og give det videre til medlemmerne via bladet. Derudover bringer bladet nyt fra de regionale netværk af naturvejledere og naturformidlere samt nyt fra Fællessekretariatet for naturvejledning, dvs. Friluftsrådet og Naturstyrelsen.

Naturvejledernes årskonference

Årskonferencen er det årlige samlingspunkt for naturvejledere i Danmark.

Hver årskonference har sit eget tema, og arrangeres på skift mellem de regionale netværk af naturvejledere.

Årskonferencen 2016

FDF Friluftscener Sletten den 13.-15. april

Naturvejlederforeningens generalforsamling afvikles i forbindelse med årskonferencen. Her kan du få direkte indflydelse på foreningens arbejde og fremtid.

Naturvejlederforeningens web-adresse er:

www.natur-vejleder.dk

På foreningens hjemmeside er der oplysninger om foreningens mål og virke samt links til naturvejledere og naturskoler i Danmark. Hjemmesiden har desuden en oversigt over kurser, der udbydes af naturvejledere.

NATURVEJLEDERFORENINGEN I DANMARK

v/ Peter Laurents, Center Allé 6, 4683 Rønnede

Foreningens e-post: formand@natur-vejleder.dk

Bestyrelsen:

Peter Laurents (formand)
Bjarke Birkeland
Rikke Skriver Vesterlund
Sabine Jensen
Michael Boon Pedersen
Mette Millner Raun
Mia Lindegaard Pedersen
Frank Olesen
Sam Bøgesgaard Sørensen

baloo@laurents.net 5679 1935
bb@visitaqua.dk 20904618
rikke.vesterlund@middelfart.dk ..
sj@levendehistorie.dk 2168 1362
mp@ledreborgslot.dk 2047 7155
34390@ishoj.dk..... 2135 4368
mia.pedersen@snm.ku.dk
froles@buf.kk.dk 2777 0294
naturvejleder@sonderskov.dk 7538 3866

Kasse og regnskab:

Michael Boon Pedersen
Skullerupvej 36b, 4330 Hvalsø
kasserer@natur-vejleder.dk - tlf. 2047 7155

Medlemsskab og adresseændring:

Tomas B. Kolind Vilstrup
c/o FDF Friluftscener Sletten,
Bøgedalsvej 30, 8680 Ry
medlem@natur-vejleder.dk - tlf. 8684 5759

Hvem ejer egentlig naturen...

Sådan spurgte en lille pige mig på en af forårets familieture. Man skulle egentlig mene at svaret er ligetil – at naturen jo tilhører os alle, men inden jeg selv fik givet det svar som for mig var det indlysende, var der flere af turens øvrige deltagere der beredvilligt bød ind med deres tanker...

”Naturen tilhører ikke nogen, den er her bare...” sagde en, ”nej, naturen er det rekreative område der supplerer motionscentret...” svarede en anden og en tredje mente at ”naturen ville være mere overskuelig, hvis man anlagde bedre veje og opsatte flere skilte...”

Jeg tror ikke sandheden alene findes i noget af ovenstående, men under alle forhold er det en interessant og aktuel debat, som alle mennesker har en mening om og vinkel på. Er vi ved at reducere naturen til en arena for rekreativ udnyttelse på bekostning af naturens ressourcer? – skal vi kaste os ud i restriktiv naturbevarelse, og på den måde sikre at naturen ikke nedslides...? – eller...?

Jeg vil slå et slag for at naturen tilhører os alle, og at der i alle ovennævnte udsagn ligger en personlig erfaring og oplevelse til grund for opfattelsen. Den lille pige spurgte – måske – i forventning om at alting ”ejes” af nogen, og at der derfor må være nogen der bestemmer over naturen. Det er vigtigt at vi som voksne lærer vores børn at færdes i naturen med omtanke, lærer dem balancen mellem naturbenyttelse og –beskyttelse og introducerer dem til de mange fantastiske oplevelser, mysterier og eventyr der ligger derude. Vi skal huske

at lege, forundres, begejstres og opleve sammen med vores børn – det er på den måde vi bevarer fantasien og inddrager børn, unge og forældre i det ansvarlige ejerskab der skaber den nødvendige fælles forståelse for biodiversitet, naturbevarelse og den rekreative benyttelse af naturen.

Der er heldigvis RIGTIG MANGE forældre, lærere, pædagoger, frivillige med mere der medvirker til at det sker. Dette blad er spækket med tips, tricks, erfaringer og inspiration til at komme endnu mere på opdagelse – tag børnene og bedsteforældrene med ud og NYD naturen – præcis der hvor du bor, eller besøg nogle af de mange naturperler...

I mange kommuner, museer og organisationer er der tilknyttet uddannede naturvejledere og –formidlere. Det er resourcepersoner der hjælper og assisterer med ideer, lokalkendskab, faglighed og gode oplevelser hele året rundt for dig og for hele familien.
- har du fundet din lokale naturvejleder...?

God fornøjelse og på gensyn derude

Peter Baloo Laurents
Formand

Peter Baloo Laurents
Naturvejlederforeningen

Foreningens leder

Kryb & kravl – for sjov og alvor!

Foto: Finn Lillethorup

Når man ligger i en vejkant på Anholt og suger dyr med sin insektsuger, og tre nydelige yngre damer kommer forbi og spørger "hvad laver I – ryger I jordfede?", bliver man klar over, at der er et uanet formidlingspotentialer i jagten på smådyr.

Gennem tiden har forskerne udviklet et utal af varierede fangstmetoder, som alle har det til fælles, at de prøver at ekstrahere de mange smådyr fra den matrix af jord, planter og førne, som de gemmer sig i. Man kan uddrive dyrene, enten ved at drukne dem eller tørre dem ud, man kan gasse dem fra kronetaget med DDT eller blåsyre, man kan suge med kæmpemæssige støvsugere, man kan bruge faldfælder, frugt-, ådsels- eller lortefælder, og man kan lokke med feromoner og lys, ligesom faldfælder, limfælder og malaisefælder står som entomologens vigtige redskaber. Nåja, så er der de gule (eller blå) fangbakker, som lokker bestøvende insekter til.

Smådyrene kan fanges overalt

Fantasien sætter ingen grænser for

fangstmetoderne. Den amerikanske forsker Perry A. Glick spændte net efter en flyvemaskine over Louisiana i 3000 meters højde og fangede mængder af smådyr, og når "Brian" kommer op i mig, auto-ketsjer jeg selv. Det er i al sin enkelthed at vegetationsketsje, mens man kører rundt i Mols Bjerge. Det giver mange dyr!

Der er masser af smådyr

De mange fangstmetoder afspejler en eneste ting: Der er et utal af smådyr. Rækken af leddyr, hvortil næsten alle småkravlene hører, omfatter i Danmark godt 20.500 arter, og der gemmer sig mange derude, som vi endnu ikke har fundet. Og de findes overalt, hvad enten det er på land eller til vands. Fire ud af fem arter findes på land, og biller, tovinger, næbmundede, årevingede og sommerfuglene omfatter alene 17.000 danske arter.

Frustrerende smådyr

Ikke nok med at der er smådyr overalt. De kan også findes året igennem. Det gør dem velegnede, når man skal opbygge en interesse for verden derude. Man er således ikke afhængig af sommervejr for at finde smådyr at kigge på. Selv i snestorm midt på vinteren kan

Af Morten D.D. Hansen,
naturvejleder ved
Naturhistorisk Museum.

man bare hente lidt blade ude fra skovbunden og tød dem op hjemme på stuebordet. Lidt efter myldrer det med dyr! Til gengæld er smådyrene notorisk svære at have med at gøre, så snart vi taler videnskab eller forvaltning. Det er virkelig frustrerende at skulle optælle dagsommerfugle på dage med overskyet vejr, ligesom en regnfuld periode gør det til noget af en udfordring at kortlægge vilde bier eller svirrefluer, edderkopper, løbebiller m.m.

Hjælp til at bestemme de små

Endnu mere besværligt bliver det, hvis man ønsker at sætte præcist navn på de mange smådyr, man finder. Heldigvis er der hér massiv hjælp at hente på de sociale medier og på faglige hjemmesider som fugleognatur.dk, hvor det virkelig skal være svært, før eksperterne må give op. Det illustreres af, at efterhånden mere end halvdelen af Danmarks smådyrsarter er illustreret med fotos på hjemmesiden. Vores viden vokser derfor eksplosivt i disse år, og hvor der for ganske få år siden kun var en lille håndfuld danskere, der kunne sige *Andrena hattorfiana* aka blåhatjordbi, kendes dette umådeligt smukke krapyl nu af hundreder af mennesker.

Små dyr med stor betydning

Det har en stor naturpolitisk betydning, at de små dyr – efter et halvt århundredes botanisk dominans i naturforvaltningen – endelig er ved at komme ind på lystavlen. Smådyrene gør det nemlig tydeligt, at der er levesteder derude, som vi ikke hjælper ved bare at have lidt sommergræsning eller slå med en plæneklipper. Der er vandfyldte hulninger i ældgamle egetræer, som er levested for larver af specielle svirrefluer. Der er blomsterrige skovlysninger, hvis dagsommerfuglene nærmest over en bred kam er forsvundet pga. det intensive skovbrug. Der er gamle, nedgravede ådsler, som huser sære ostefluer. Der er kogødning på sydvendte skrænter, som huser et helt læs af forskellige møgbiller. Der er bier, der snylter på andre bier, der kun lever på djævelsbid. Uden viden om de økologiske processer, som udspiller sig i en vild natur, og som skaber levesteder til smådyrene, vil vi ganske enkelt miste en lang række uerstattelige arter, som aldrig kommer igen, hvis først de er forsvundet.

Derfor smådyr!

Derfor en masse danskere, der interesserer sig for smådyrene. Og derfor: Kryb, kravl – og sug! Nogle af dyrene skal vi jo have med hjem for at kunne sætte korrekt navn på...

Foto: Sabine Jensen

Krible Krable Laboratorium

En naturvidenskabelig
tilgang til Krible Krable dyr

Af Nynne Friis Refsgaard
Københavns Kommune
Naturværkstedet Kløvermarken
Zw2m@buf.kk.dk
www.groen.kk.dk

og Judith Anette Sølvkjær
Københavns Kommune
Børnehaver, Natur og Miljø
bz8v@buf.kk.dk
www.groen.kk.dk

I Københavns Kommune er Krible Krable et stort hit og mange glade børn deltog i at fange, undersøge og hjælpe de mange smådyr. På Naturværkstedet Kløvermarken på Amager har vi i år desuden arbejdet med at kvalificere børns undersøgelser og træne deres færdigheder i at være nysgerrige, observerende og i at undres gennem konkrete spørgsmål.

I vores særlige ”Krible krable Laboratorium” kunne de 3-6 årige prøve kræfter med at lege videnskabsmænd. I laboratoriet går både science, matematik og IT hånd i hånd for at stimulere børnenes forskergen. Målet er at børnene tilegner sig evner og lyst til at spørge, gætte, observere og konkludere i samarbejde med andre børn og understøttende voksne.

Feltarbejde

Børnene går på jagt efter smådyr efter en kort introduktion i laboratoriet. Alle-

rede i denne første del af processen dukker der spørgsmål op, og børnene kan lave hypoteser om, hvad de mon kan finde og hvor de kan lede.

Iagttagelse og undren

Når dyrene er indsamlet iagttager vi dyrene, med henblik på at skabe undren og nysgerrighed hos børnene. Dyrene undersøges og forstørres med et digitalt mikroskop, og sammen udvælger vi et af krible krable dyrene som de finder særligt interessant. På den måde skaber vi fokus og gør det nemmere for børnene at finde ud, af hvad de vil undersøge.

Formulering af spørgsmål

Vi bruger i denne fase en række opmærksomhedsskabende spørgsmål, der kan hjælpe børnene med til sidst at formulere deres egne spørgsmål:

- Har du lagt mærke til?
- Hvad gør den?

Oftede begynder børnene af sig selv: Hvorfor gør den det? Hvordan kan den kravle opad? Nogle børn kunne have svært ved at komme i gang med at stille spørgsmål, men pludselig finder et af de større børn på et spørgsmål og så flyder spørgsmålene også ud fra de andre børn.

Hypoteser

Her kan man bruge spørgsmål der kræver handling f.eks. Hvad tror du der sker hvis...? I denne fase begynder vi en hypotesedannelse og gætter hvad svaret på vores spørgsmål mon er. I løbet af processen er man undersøgende sammen med børnene og skal ikke være bange for de spørgsmål man umiddelbart ikke kender svaret på. Det er ligeså vigtigt at børnene er med til at stille spørgsmålet og finde metoden, som at finde frem til selve svaret.

Eksperimenter

Når først noget undrer eller interesserer børnene, går vi i gang med at finde en metode, hvor vi sammen kan finde svaret og laver nogle små forsøg.

Observer

Afhængigt af karakteren af spørgsmålet der undersøges kan den voksne nu støtte op med opmærksomheds spørgsmål eller spørgsmål der omhandler at måle og tælle – hvor mange, hvor lang, hvilket dyr er der flest af?

Konklusion

Vi afslutter forsøget med at konkludere. Fandt vi et svar og var svaret det samme som vi havde troet?

I krible krable laboratoriet har vi ikke særlig lang tid sammen med børnene, men hjemme i en institution eller på et længerevarende forløb kan man fordybe sig mere i processen, hvor børnene sammen med den voksne undres, opstiller hypoteser, undersøger og observerer.

Mere science på programmet

Vi har været meget begejstrede for projektet, og skal i løbet af efteråret benytte metoden i et nyt læringsrum om naturfænomener på Naturværkstedet Kløvermarken. Det er rigtig sjovt at følge børnenes interesse på denne måde, og man mærker at de bliver motiveret af selv at deltage i og styre processen. □

Undringsspørgsmål fra børnene

Hvor mange ben har en bænkebidder?

Vi prøvede at vende en på ryggen, men den sprællede med benene og fik hurtigt vendt sig om igen. Men hvordan kan vi få den til at ligge stille?

Et af børnene foreslog, at vi kunne jo skynde os at tage et billede af den mens den lå på ryggen og så tælle dens ben.

Hvad bruger bænkebidderen følehorn til?

Vi observerede sammen at Bænkebidderen havde følehorn, eller antenner, men et barn spurgte: "hvad brugte den dem egentlig til?" Børnene mente at ordet lød lidt som om den brugte dem til at føle med, og nogle af børnene gik straks i gang med at undersøge ved at sætte ting foran den, og observere hvordan den brugte følehornene.

Hvordan kan kuglebænkebidderen rulle sig sammen?

Vi forsøgte med vores egen krop og undersøgte om vi kunne rulle os sammen til en kugle. Det kunne vi ikke rigtig sy-

nes børnene. En af de større drenge foreslog at det kunne være fordi at vi har knogler i kroppen, og de er som bekendt helt hårde og ikke spor runde. Det var jo en rigtig fin måde at ræsonnere sig frem til et muligt svar, og vi fik en god snak om hvor bænkebidderens skelet egentlig sidder.

Har regnorme blod?

En gruppe børn havde fundet rigtig mange regnorme og undrede sig over, om regnorme egentlig har blod, ligesom mennesker. Børnene (og de voksne) synes ikke, at det var helt rigtigt hvis vi skulle skære en af de levende orme over, så i stedet fandt vi sammen ud af, at hvis de lyste på regnormen med en kraftig lommelygte og kiggede godt efter med en lup, kunne de fornemme at der var nogle steder inden i regnormens krop, der var mørkere end andre, og et af børnene mente at han kunne se noget der lignede et hjerte.

"Svømmer den eller kravler den?"

Om at se på kriblekrabledyr med sciencebriller på

Hvad er science?

Åh nej, endnu en modetrend. Det tænkte jeg første gang jeg blev bedt om at lave et scienceprojekt i en børnehave. For når politikere taler om science, mener de alt for ofte kemi og fysik og glemmer biologien. Men jeg er heldigvis blevet klogere: Science i børnehøjde handler ikke om at være "den lille fysiker". Det handler om at blive bedre til at se og lytte og udforske, om at tage børns spørgsmål alvorligt og eksperimentere og undre sig sammen med dem. Science handler ikke om, hvad I ved, men om måden I samler viden og erfaringer på. Science går derfor fint i spænd med krible-krable aktiviteter. Jeg vil endda vove den påstand, at kriblekrableriet bliver sjovere og endnu mere udfordrende hvis I tager "sciencebrillerne" på, uanset om I er 3, 6, 30 eller 60 år gamle.

Enhver ny studerende konfronteres med den arbejdsmetode, som er vist i boksen: Problem, hypotese, dataindsamling, fortolkning og konklusion,

som måske leder til et nyt problem. Det lyder kompliceret, men prøv at sætte andre ord på, og vupti, så kan I lege jer til naturvidenskabelig metodik og forståelse: Undren, gæt på et svar, undersøg og snak om, hvad I har fundet ud af, så alle forstår det. Måske rejser snakken nye ting at undre sig over.

Gør vi ikke allerede det?

Mange pædagoger og naturvejledere vil sige, at det jo er det, de gør i forvejen. Både ja og nej. Jeg oplever selv, at efter at jeg er begyndt at tænke science ind i mit arbejde (jeg er naturvejleder for de kommunale børnehaver i Birkerød i Rudersdal Kommune), er jeg blevet mere opmærksom på børnenes undren og spørgsmål. Jeg er blevet bedre til at tænke på, hvordan vi sammen kan undersøge spørgsmål i stedet for bare at give svaret. Og at have remedier klar til relevante småforsøg. Her kommer tre science eksempler fra min hverdag:

Af Hanne Hubertz

Hvordan ved edderkoppen at der er fangst?

Vi har fundet et flot edderkoppespind. Edderkoppen er ikke i spindet, men sidder bag et blad lidt derfra. Hvordan ved den, om der er en flue i nettet, når den sidder der?. Lukas mener, at det kan den vel høre, for fluen summer, når den bliver fanget. Vi finder en død flue og lader den falde ned på nettet. Straks kommer edderkoppen farende. Men den døde flue sagde jo ikke noget? Men det vipede lidt i nettet. "Som en trampolin" siger Marie. Vi snakker om, hvordan man kan vide, at der er nogen på en trampolin, hvis man ikke kikker på den. "trampolinen ryster" siger Max. Måske kan edderkoppen mærke at nettet ryster? Vi binder et reb på kryds og tværs mellem nogle træer. Max sætter sig med ryggen til med enden af rebet i hånden. Vi ryster rebet, og straks kan Max mærke det. Resten af dagen bygges nettet større og større, og børnene skiftes til at gemme sig og fare ud, når nogen sidder fast i spindet. Og vi er begyndt at undre os over, hvor tit der kommer nye edderkoppespind.

Græshoppens violin

En anden dag med nogle andre børn fanger vi en græshoppe. Anna har set i en bog, at græshoppen spiller violin, men den har jo ingen violin? Der er kun hoved og krop og vinger og ben. "Den synger da bare" siger Toke. Vi lægger os i græsset og lytter. Men det lyder ikke rigtigt som sang. Vi snakker om, hvordan man ellers kan lave lyde. "Man kan trampe eller klappe eller slå på et træ", siger Rosa. Vi ser igen på græshoppen. Det er svært at tro at den kan trampe ret højt. Jeg gnider mine hænder mod hinanden. Hov, det lyder jo næsten som en græshoppe!. Har græshoppen noget at gnide med: Ja, vinger og ben. Vi prøver at gnide forskellige ting mod hinanden og snart har vi et helt græshoppeorkester. Faktisk kom hele ugen til at handle om lyde, men det fylder for meget at fortælle om her.

Vandhulsdyr

Der er ikke noget som en fisketur med net og baljer. Nogen børn kan se på dyr og lede i opslagsbøger i lang tid, mens andre taber interessen, når dyrene er fanget. Så prøv med lidt science: Svøm-

mer alle dyrene i baljen? "Nej, den der kravler, og også den der", siger Bertil, Vi deler dyrene i en balje med "svømmedyr" og en med "kravledyr". Jeg spørger, om børnene kan svømme, og de viser med arme og ben, hvordan man gør. "Gør vores dyr også sådan" spørger jeg, og børnene kikker igen i baljen. Nej, der er nogen orme, der snor sig, og haletudserne har heller ikke ben, men "svømmer som havfruer". Børnene har fået blik for forskelligheden mellem vandhulsdyrerne.

Og så er der det med skøjteløberne – de løber jo oven på vandet. Hvordan kan de det? Det kan være svært at forklare overfladespænding, men prøv at tage lidt kanel og sæbe med, drys kanel på overfladen og stik en pind dyppet i sæbe ned i midten. Hvad sker der? Og tænk på vandedderkopper og dykkerklokker. Der kan laves rigtig mange sjove forsøg.

Når børn eksperimenterer

Jeg har ofte de samme børn en hel uge, så vi kan nå at eksperimenterer. Faktisk er det en god samarbejdsøvelse at lave en "forsøgsplan". Børnene har f.eks. designet deres egne forsøg om flyvning. Men det tager tid. Har man kun børnene en enkelt dag, må man styre processen mere. Det kan godt komme til at rode, svine og plaske, når børn eksperimenterer. Og resultatet ikke er altid er forudsigeligt, så det gælder om at være fleksibel!

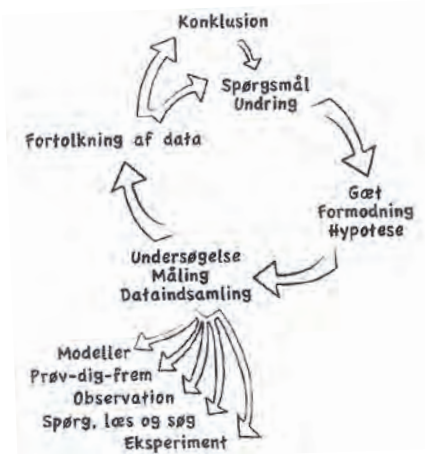
Lad mig til sidst opsummere:

Science handler ikke om kende svarene, men om at:

- få øje på børns nysgerrighed
- bringe børnene i situationer, der opfordrer til eksperimenter (steder, materialer)
- stille "åbne" spørgsmål: Hvad har du opdaget? Tror du det sker igen? Hvorfor mon?
- "lege med" (selv stille spørgsmål og eksperimenterer)
- Lade børnene være medbestemmede
- hjælpe med at sætte ord på det, som børnene opdager
- hjælpe børnene med at reflektere over deres iagttagelser og stille nye spørgsmål.

Naturvejlederforeningens småbørnsnetværk har holdt flere møder om naturformidling og science. Senest i Rødovre hvor kommunen har deres egen sciencekonsulent Ida Lund-Andersen.

Snegle på vej

Foto: Helene Flügge

Gør vandhulshulsturen til en stor nummer med

Cirkus Krible Krable

Så står man der ved vandhullet med en flok børn og peger og fortæller om vandloppen, der faktisk er med æg. Ingen interesse. Nå, men lige om lidt fanger vi nok en haletudse ... det gør vi bare ikke.

*Af Helene Flügge,
naturvejleder på Svenstrup
Naturskole i Borup.*

Vandhulsturen er bare et kedeligt forløb, men heldigvis findes der kloge naturvejledere, som har ideudviklet på netop denne tur: 'Det lille, grimme dyrs historie', dukker, som viser guldsmedens udvikling, haletudselege med hjemmesyede haler og storkenæb, selvbyggede vandhuller osv.

Børn elsker cirkus

Børn både kender og elsker cirkus, så bare navnet Cirkus Krible Krable fanger opmærksomheden og er en god intro til et forløb, der handler om at lære dyrene

fra vandhullet at kende, ved at bruge sin krop både før og under den store forestilling.

Leg gennem salamanderens årscyklus

Et cirkus kræver, at der er nogen, som optræder, og derfor er vi nødt til at starte med at tale om, hvem, der mon lever i vandhullet. Og man kan godt forvente at komme omkring både hvaler og krokodiller, før man lander på haletudser og guldsmedelarver.

På Borup Naturskole har vi udforsket mange salamandere, så derfor starter vi med at bruge kroppen til at lege og vise, hvordan den bevæger sig fra at ligge i vintersøvn og snorkboble til, at hannerne pludselig spæner hen til den store cirkel, der er lavet i reb, som alle børnene ved er det store vandhul. Og nu følger hunnerne efter, og de skal passe på både de store ænder og hejre, spillet af lærere og pædagoger.

Så er det tid til parringsdans, og nu

skal drengene give den fuld gas med at vrikke med kroppen så pigerne kan vælge en makker. Så er der de geleagtige æg, der sidder som kugler og svajer på sivene. Plop! så kommer der ben, og snart går jagten på føde ind, for så at gå på land og sove vintersøvn igen. Så har alle været igennem salamanderens års-cyklus med krop, leg, bevægelse og grin.

Og så til vandhullet!

Nu er vi godt i gang med forberedelsen til Cirkus Krible Krable, og alle har en klar mission til turen i vandhullet: at finde et sejt dyr til forestillingen. Og her går vi i gang med den "klassiske" vandhulstur med indfangning, iagttagelse og bestemmelse, hvor børnene går meget op i at iagttage, hvilke dyrs bevægelser, som er mest egnet til cirkus. Og børnene bevæger sig igennem dyrene i fotobakken for at beslutte, hvilket dyr, de synes, er sejest.

Mine damer og herrer!

Den store cirkusforestilling kan begynde! Cirkusteltet, som er udgøres af gavebånd, venter, og alle børn laver indmarch, hånd i hånd ind i en slange og danner posthornssneglens form. Første

vers af cirkussangen, nynnes flere gang, og så snart vi har viklet sneglen ud og er endt i en cirkel, kan forestillingen begynde.

Publikum klapper og nynner cirkussangen, imens alle grupper optræder med deres nummer, hvor de viser, hvordan deres dyr fra vandhullet bevæger sig. Og så snart, der bliver råbt: "Hopla!" så må publikum gætte, hvilket dyr det er, som befinder sig i manegen.

Og når sidste nummer har været vist, slutter vi af med at gå ind i sneglen og råber i kor: "Hopla!"

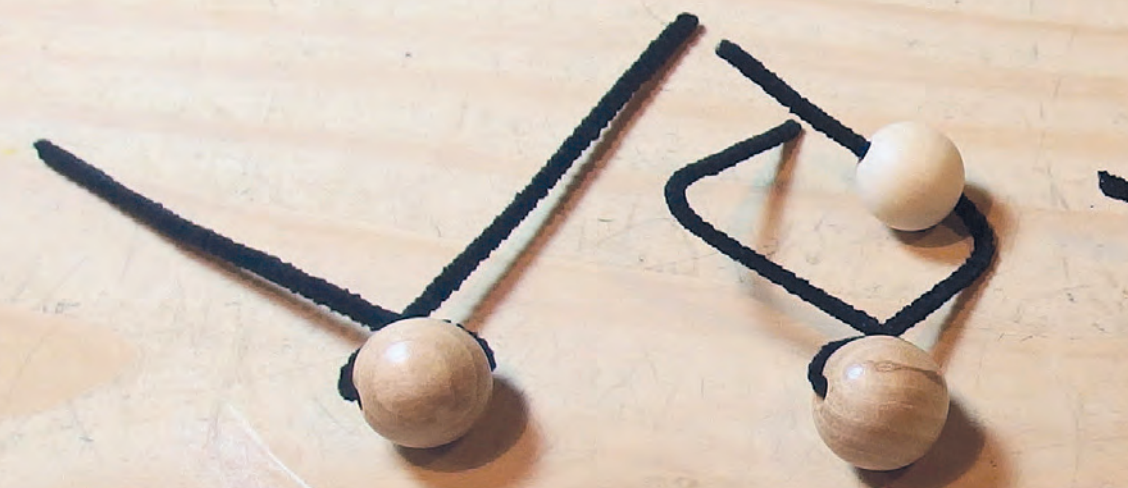
Børn elsker cirkus, og vil gerne optræde. Der bliver bare ingen forestilling, uden at man ved noget om det dyr, man skal optræde som. Det giver god motivation for at lære sit dyr at kende: hvordan ser det ud, hvordan det bevæger sig, og hvorfor bevæger det sig sådan? Og børnene vælger selv deres dyr, og medbestemmelse giver ejerskab, engagement og deraf et kendskab, som er et godt sammenligningsgrundlag for at betragte, hvordan de andre bevæger sig i manegen. Cirkus er sjovt for børn, og gør turen til vandhullet sjovere – også for naturvejlederen.

Cirkusteltet

Foto: Helene Flügge

Perledyr og bagte skovsnegle

Mange børn har lært hjemme fra, at de fleste krible-krabledyr er klamme eller ligefrem uhyggelige og halvfarlige. Men heldigvis er børn også nysgerrige, og er man tidligt ude, så man får fingre i de små børn, så kan meget af modviljen hurtigt dampes af.

Af Bjørli Lehrmann,
naturvejleder på Vestre Hus
Børnenaturcenter, Allerød.

Især har jeg gode erfaringer med at kombinere indsamling og undersøgelse af dyrene med fremstilling af små modeller, som børnene kan lege med og få med hjem. Det gør smådyrene til venner.

Dyr af perler og piberensere

Jeg har eksperimenteret med mange forskellige materialer, men til de dyr, der er hårde udenpå og bløde indeni – leddyrene – foretrækker jeg træperler af forskellig størrelse, som sættes sammen med hobbypiberensere (chenille). Begge dele kan fås i hobbyforretninger til en overkommelig pris.

På billederne kan man se fremstillingen af en myre og en edderkop. Til myren bruge tre perler, til edderkoppen

kun to, og til begge dyr en hel og tre halve piberensere. Perlerne har diameteren 3 cm. og 2½ cm.

Disse perledyr viser vigtige karakterer for dyregrupperne: 6 ben, tredelt krop og antenner for insekter og 8 ben, todelt krop og intet hoved for edderkopper, men de er samtidig "forsødet", så børnene gider lege med dem.

Disse og mange andre opskrifter kan ses med bedre vejledning på Vestre Hus hjemmeside:

www.vestrehus.dk/Idesider/Ideer

Slut med snegle-fobi

Snegle er også sjove at lege med og undres over, men voksnes irritationen over dræbersneglene kammer af og til over i rent hysteri, og mange børn tør ikke røre ved snegle overhovedet. Derfor er det en god idé at tage snegle med ind og undersøge dem grundigt. Man kan lave sneglevæddeløb på bordet, se dem rulle øjnene ind, skræmme dem, så de holder vejret, lave sneglebussemænd og se på fodens bevægelse gennem glas.

Og da det ofte er i surt og regnfuldt vejr, man samler snegle, så kan man slutte af med at bage skovsnegle og spise dem med varm kakao til.

God fornøjelse

Fotos: Bjørli Lehrmann

Opskrift på sneglesmåkager:

250 g smør, 85 g sukker, 375 g hvedemel, 1 æg + revet skal af en citron. Det hele røres sammen.

Pynt: hele nelliker som øjne, 1 sammenpisket æg til pensling og kanelsukker

Rul først en pølse af dejen, som skæres i nogenlunde lige store stykker, som hver trilles i bananform mellem hænderne og lægges på bagepladen. Lav så mindre kugler, som trykkes flade og lægges på sneglene som kapper. Nelliker stikkes i som øjne.

Pensl nu sneglene med sammenpisket æg og drys med kanelsukker, hvorefter de bages i ovnen i ca. 12 minutter. Øjne skal ikke spises.

Fordelen ved denne småkagedej er, at den stort set ikke hæver, så sneglene går ikke ud af facon

Kunsten at tegne et insekt

To cirkler og nogle streger og lige pludselig springer insekterne ud af papiret. Det er ikke ret svært at skabe genkendelige tegninger af forskellige krible-krable-dyr, ved hjælp få geometriske figurer.

Den store krible-krable-dag

Da Boserupgård Naturcenter inviterede Roskilde Kommunes børnehaver til "Den store krible-krable-dag" i 2014 havde vi mange klassiske naturaktiviteter klar til børnene. De skulle lave insekthoteller i små kasser, kigge på bier sammen med vores skovhjælpere, fange krible-krable-dyr i skovbunden, lege insekter og meget mere. Vi ville dog også gerne tage det kreative med ind i formidlingen. Derfor oprettede vi et kreativt værksted og inviterede billedkunstner og tegnefilmstegner Niels Valentin til at tegne krible-krable-dyr med børnene. Niels Valentin er blandt andet tegneren bag tegneserien "Hjørne Bjørne", som vises på DR Ramasjang. Her viser han hvordan man med simple geometriske figurer kan tegne genkendelige dyr.

"Det handler om at få børnene til at gribe blyanten og turde gå i gang med at tegne dyr.", siger Niels Valentin og fortsætter: "Ved at arbejde med de simple former, bliver børnene mere bevidste om dyrenes overordnede anatomi og

opbygning. Før man lærer alle de specifikke navne på biller og edderkopper, kan det være nyttigt at få en helt overordnet idé om forskellene på de små dyr."

Tegn og forstå

Når vi formidler krible-krable-dyr til børnehavebørn på Boserupgård Naturcenter, vil vi gerne have at de bliver nysgerrige på dyrene. Børnene skal gennem aktiviteter blive opmærksomme på dyrets udseende, hvordan det lever og om det kan noget specielt. Når børnene har tegnet et dyr, bliver de dygtigere til at huske det og kategorisere det.

På Boserupgård Naturcenter indkøber vi til efteråret nogle store whiteboard-tavler, der skal bruges til et udendørs tegneværksted. Ved hver tavle vil der være et terrarium, så eleverne og børnehavebørnene kan sortere de krible-krable-dyr de fanger. Derved binder vi tegningen af smådyr direkte sammen med de levende dyr.

af Tim Krat, Naturcenterleder på Boserupgård Naturcenter

Faktaboks

Niels Valentin

Billedkunstner, forfatter, underviser og instruktør.

Født i Roskilde, 1963.

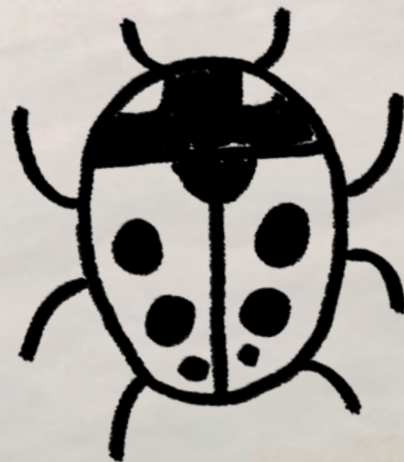
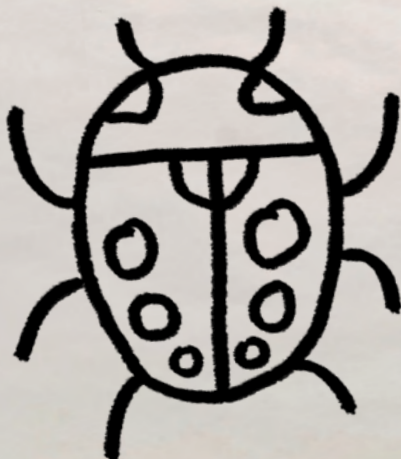
Danmarks Designskole, Institut for visuel kommunikation, 1990-1995.

Freelance i filmbranchen, baggrunds-maleri og visuelle effekter, 1995.

Har blandt andet arbejde på filmene Dogville, Drabet, En kort en lang og mange flere.

Manden bag tegnefilmene "Hjørne Bjørne".

www.nielsvalentin.dk

Det er ikke kun fuglene, der skal hjælpes - de helt små, insekterne, skal også have en bolig. Byg et insekthotel og lær om forskellige levesteder for insekter - det ser oven i købet flot ud!

Foto: Sabine Jensen

Insekthotel – en oase for de små

I begyndelsen af 90'erne begyndte man at bygge hoteller til insekter, et kunstigt skabt habitat med det formål at skabe gode opholdssteder for insekter. I dag har vi erkendt, at mange insekter er nyttedyr i haven og bør stå højt på ønskelisten sammen med alle andre nyttedyr. De spiser nemlig løs af skadedyr, er vigtige for bestøvningen og udgør selv en del af fødekæden. Et bredt udvalg af nyttige insekter er derfor til gavn for både flora og fauna. Ved at bygge et insekthotel kan man forhåbentligt tiltrække forskellige kriblekrabledyr og følge dem gennem året.

Af Sabine Jensen,
naturvejleder på Ringkøbing-
Skjern Museum.

Hvordan bygger man et insekthotel ?

Som regel er hotellet udformet som en kasse, der fyldes med forskellige materialer.

De bedste materialer til et insekthotel findes i naturen. Forskellige træsorter, som f.eks. eg, bøg, fyr, birk tiltrækker

forskellige insektarter. Derudover skal træstykkerne være af forskellig tykkelse og længde, små grene og bambus er også gode til at skabe gemmesteder. Ud over naturmaterialer kan der også bruges gamle musten med huller og rørstumper (se materiale listen).

Selve insekthotellet kan være af gamle paller eller et gammelt karlekammer-skab eller en reol, der med fordel deles op i mindre rum. Med lidt kreativitet er der mulighed for at skabe et smukt og spændende indslag, der hvor insekthotellet placeres.

Hvem flytter ind ?

Insekthoteller er udformet således, at jo flere forskellige materialer, der anvendes, jo flere forskellige arter vil benytte det. Insekthotellet kan både benyttes til overvintring, formering og skjul og kan rumme alle 4 stadier, som insekterne oftest befinder sig i – som æg, pupper, lar-

Krible Krable

Her er Hyttefadet SFO med deres nybyggede insekthotel.

ver og voksne individer.

Insekter er afhængige af sol og varme, derfor er der størst aktivitet fra foråret henover sommeren til efteråret. Hvis man er heldig kan mariehøns og sommerfugle også finde på at overvintre i en's insekthotel. Det gælder både de store takvinger, natsværmere og møl. Insekthotellet vil også tiltrække andre smådyr, som f.eks. eddekopper, stankelben, mariehøns, ørentvister og bier.

Børn og insekthoteller

Erfaringer fra Hyttefadet SFO i Hvide Sande og Børnehaven Solstrålen i Videbæk. Begge institutioner har været igennem et forløb med teori om smådyr, inddragelse af smådyr i leg og læring og

så har alle børn og voksne været med til at bygge selve insekthotellet:

- Børnene får et stort ejerskab til og interesse for insekthotellet, de selv har bygget.
- Flere børn har inspireret mor og far til at bygge insekthotel derhjemme.
- Børnene gå selvstændigt på insektjagt og sætter dem ind i hotellet.
- Hvis insekthotellet har været gået i stykker eller materialerne pillet ud, er det børnene, der bemærker det først og gerne hjælper med at genskabe.
- Pædagogernes inddragelse af insekthotellet har ikke været optimal, men børnene har selv inddraget det i leg. □

Materialer til insekthotel:

- Løvtræ i forskellige størrelser
- Nåletræ i forskellige størrelser
- Halm
- Hø
- Tagrør/siv
- Bark
- Mos
- Grankogler
- Visne blade
- Grene og kviste
- Bambus
- Gamle mursten med huller
- Skifferstykker
- Gamle drænrør i sten.
- Rørstumper i metal
- Rørstumper i plast
- Lerurtepotter
- Uld
- Sten
- Æggebakker

Foto: Sabine Jensen

Foto: Sabine Jensen

The Bug Catcher!!!

The Bug Catcher, er en superhelt som kan mere end 300 navne på møll!! Hun er en del af et team af superhelte som kan de sejeste ting; bygge huler, klatre i træer, fiske og meget mere.

The Bug Catcher hjælper børn med hvordan man kan fange kryb og kravl. To go bughunting eller at gå på kriblekrablejagt er nemlig nr 31 ting på en helt særlig liste. Listen hedder, frit oversat, "50 ting du skal nå inden du bliver 11 3/4". Det er The National Trust i England som står bag kampagnen. Prøv at se deres hjemmeside: <https://www.50things.org.uk/>

Kriblekrablehilsner
fra netmusen

NATURvejleder

KribleKrable tema

Redaktionen

Danmark

Fotos: Rikke Laustsen

Super nem insektsuger

Du skal bruge:

- Akvarieslange i to forskellige tykkelser, der kan gå ind i hinanden
- Tyl eller gaze
- Saks
- Sprittusch

1. Klip to stykker akvarieslange – en af hver tykkelse
2. Klip et stykke tyl
3. Sæt tyl rundt om den ene ende på den tynde slange
4. Sæt slangerne sammen
5. Skriv navn på insektsugeren

Nu er insektsugeren klar til brug!

Sæt den tykke slange ned til det dyr du vil suge op og sug i den tynde ende.

Sæt fingeren for enden af den tykke slange når dyret er suget op – nu kan du se på dyret eller putte det over i et terrarie/glas.

God Krible Krable jagt!

Rikke Laustsen,
Kolding Naturskole

Krible Krable sangen

Melodi.: Lille Peter Edderkop
Tekst og ide: Jens Hæstrup og Lærke Haupt

Lille Viggo Vinbjergsnegl
glider hen ad jorden
det går lidt langsomt – han har jo ingen ben
Men han er stærk! han kan bære på sit hus
og så kan han give
et kæmpe snegleknus!

Lille Børge Bænkebidder
bor i rådne træer
her er der mørkt, og her er dejlig vådt
Inde under barken, på skovens ældste gren
der går Børge Bænkebidder
rundt på fjorten ben

Lille Rita Regnorm
graver dybe gange
spiser gamle blade, og har der rigtig sjovt
men når det regner, blir gangen fyldt med vand
Lille Rita, hun vil op
så hurtigt som hun kan

Lille Eddie Edderkop
går på listefødder
når han kravler rundt, på sine otte ben
Eddie fanger, fluer i sit spind
- og når de er fanget
pakker han dem ind

Lille Mille Myre
har over tusind søstre
og når de mødes, på en myresti
så skal hun hilse – på dem der går forbi
Lille Mille Myre er
flittig som en bi

Lille Lasse Løbebille
sidder ikke stille
når det er nat, så løber han en tur
men om dagen, tar' han sig en lur
Lille Lasse Løbebille
han er aldrig sur

Lille Heidi Honningbi
elsker blomsterhonning
Når hun ser et sted, med blomster overalt
summer hun, og laver danseleg
så de andre bier
de kan finde vej

Lille Tommy Tusindben
har du ikke pralet?
Du sagde, du var - født med 1000 ben
Jeg så, dine sokker hang til tørre
Tommy, der var bare
hundred to og fyrre!

Krible Krable

Gå på
opdagelse

Mere
Krible
Krable

© 2015 Nordens Torden. Alle rettigheder forbeholdes. Nordens Torden er et samarbejde mellem Naturvejlederen og Nordens Torden.

Se hvordan på kriblekrable.nu og natur-vejleder.dk/krible-krable

På Krible Krable's hjemmeside finder du masser af inspiration til aktiviteter.

Hjemmesiden indeholder en samling af videoklip og instruktioner, som er lige til at gå til.

Vinbjergsnegl

Cylindertusindben

Jordhumle

Jordløber

Lille kålsommerfugl

Stikmyg

Sort havemyre

Syvpletet mariehøne

Jagtedderkop

Glat bænekebider

NORDEA
FONDEN

Vi støtter gode liv

Skorpionstæge

Vandbænkbejder

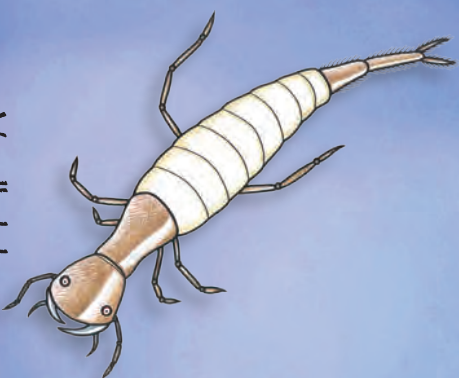
Posthornsnegl

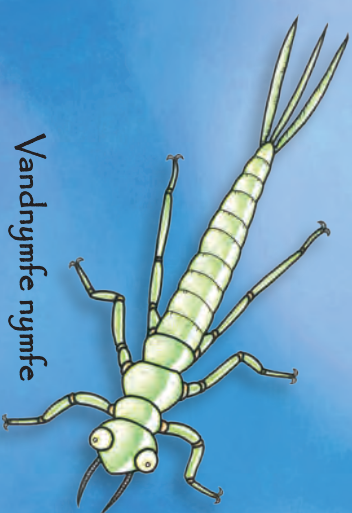
Skøjteløber

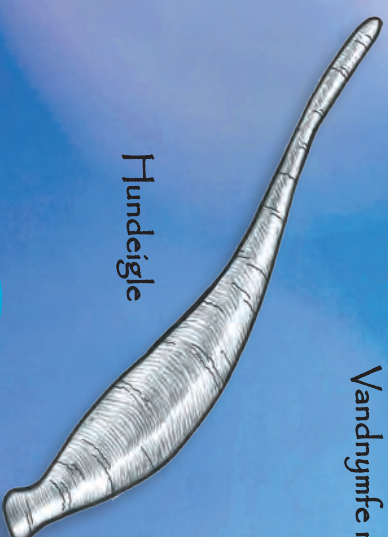
Vandkalv

Vandkalv larve

Vandnymfe nymfe

Hundeigle

Vårfluelarve

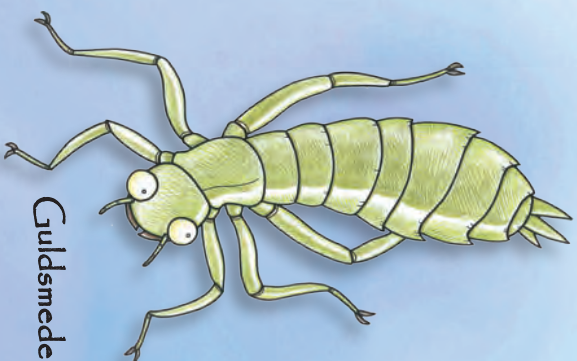
Tegninger: Mikkel Frederiksen

NORDEA
FONDEN
Vi støtter gode liv

Krible Krasble

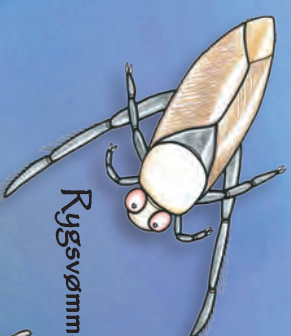
Smådyr i vand

Guldsmedenymfe

Almindelig døgnflue nymfe

Rygsvømmer

Haletudse

Lille vandsalamander

Stikmygglarve

Kribble Kribble

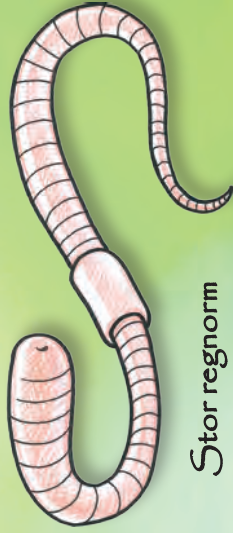
Smådyr på land

Dobbeltbåndet svirreflue

Stenskolopender

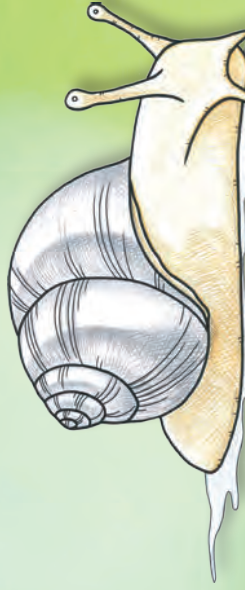
Stor regnorm

Skovskarnbasse

Orange vægmejer

Myre-tema i skoven

Vi har nogle gange i forbindelse med kriblekrable-månedens lavet myre-aktiviteter med børnehaverne i Projekt Kroppen På Toppen I Naturen i Aalborg kommune. Et lille skovmyre-forløb kan se ud som beskrevet i det følgende:

Vi mødes omkring en skovmyre-tue. Her starter jeg med at spørge børnene, hvad de ved om myrer. Når én siger noget vi kan undersøge nærmere, beder jeg vedkommende sige det højt igen. På den måde får vi hurtigt sporet alle ind på noget med arbejdere, dronninger, soldater, bid og tils!

Vi undersøger

Nu prøver vi så at kigge nærmere på tuen og se om nogle af myrerne bærer på noget. Jo! Dér kommer én med en stor grøn larve, og dér kommer to med en lille pind! Vi snakker lidt om arbejdere, og så kalder jeg børnene hen til et lille træ tæt ved og ryster grenene over et hvidt lagen. Der falder myrer ned! Jeg spørger, hvad myrerne laver oppe i træet? Det er der som regel mange gode bud på. Vi finder også nogle bladlus, og jeg fortæller kort om myrerne, der henter honningdug (alt sammen dramatiseret, ikke for meget snak). Det er startskuddet til en stafet, hvor nogle børn er arbejdermyrer, nogle er myrelarver og nogle er bladlus:

Myrestafet:

Alle får udleveret et krus. Bladlusene har krusene fyldt med saftevand, og får strenge ordrer på kun at udlevere saft, hvis de bliver kildet.

Myrerne skal hente saft ved bladlusene ved at kilde dem. De skal derefter løbe tilbage og give saften til deres larver, som er evigt sultne! Myrerne løber frem og tilbage, mens jeg hejper og råber: Arbejd! Arbejd! Larverne tigger og vil hele tiden have mere. Bladlusene nægter at give saft medmindre de bliver kildet eller krammet. Det er en god stafet, bare ikke på en varm sommerdag, så når saften aldrig hen til larverne!

Myre-sprøjt

Efter stafetten går vi tilbage til tuen og klapper forsigtigt på tue og myrer. Vi lugter til vores hænder bagefter og snakker om myresyre og soldater. Nogle er modige og prøver at smage en myre. Jeg viser børnene, hvordan myrerne sidder når de sprøjter myresyre, først med de hidsige bæster på min hånd, derefter selv i krabbestilling. Her tager jeg så en genbrukt ketchup-flaske og sprøjter vand på de nærmeste børn. Så kommer en udstoppet grønspætte ind i billedet, og børnene forstår hurtigt, at myrerne vil sprøjte på den, hvis den vil æde dem. Det fører til næste leg, hvor de alle prøver at sprøjte de fire mælkekarton-grønspætter på billedet omkuld. Det går de vældigt op!

God fornøjelse med myrerne!
Michael Winther, projektpædagog
Kroppen På Toppen I Naturen,
Aalborg Kommune

Ådselsfælde

Lav din egen ådselsfælde og tiltræk seje ådselbiller! Ådselbiller er naturens skraldemænd.

Du skal bruge et stykke kød eller et dødt dyr. Hvis du vil være sikker på at ræven eller naboens hund ikke spiser din ådselsfælde, kan du lave en pakke af hønsest, læg kødet ind i pakken og luk. Læg nu kødet ud på jorden og sæt fælden fast med pinde i jorden. Sæt et skilt på fælden, så andre kan se at du laver et forsøg.

Nu er det bare at vente på, at kødet begynder at rådne og lugte – det er lugten der lokker ådselbillerne til!

Se til fælden hver dag - hvilke dyr bliver tiltrukket af din ådselsfælde?

Lad fælden ligge til kødet er helt væk, men husk at fjerne hønsestet, så det ikke er til skade for dyr og mennesker.

Se hvordan naturvejleder Nanna laver en ådselsfælde på Krible Krables hjemmeside:

www.kriblekrable.nu

Terrarievejledning

Sådan holder man smådyr

Generelt har de små krible krable dyr meget forskellige levesteder, bænkebideren er glad for fugtige og mørke steder, regnormen lever under jorden og sommerfuglen fortrækker sol og varme. Mange af krible krable dyrene er også meget specialiseret i deres levevis og føde, og det er derfor meget vigtigt at man notere sig, hvor man har fanget dyret, og forsøger at genskabe det samme miljø/beplantning i sit terrarium. Derfor kan det være meget svært at holde forskellige dyr fra forskellige levesteder i samme terrarium, og det kan derfor være bedre at have flere mindre terrarier end et stort.

Terrariet

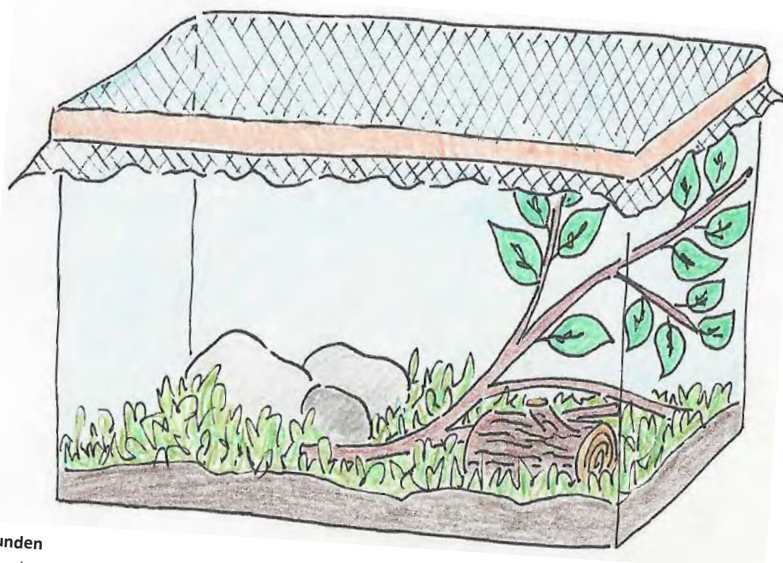
Terrarier i alle størrelser kan bruges til at holde krible krable dyr, de kan være firkantede eller runde, af plastik eller glas. Men hvis man vil have mange dyr og i længere tid, skal terrariet ikke være for lille. Et terrarium på 5-20 liter er meget passende til dette formål.

Låg

Det er vigtigt, at der er låg på terrariet og at det slutter tæt. Mange smådyr har vinger og vil ellers flyve væk. Det er dog vigtigt at der er luft huller i låget. Man kan evt. lave et låg selv af lidt tyl og en elastik til at holde det fast.

Placering

Terrariet skal helst stå køligt, for eksempel mod nord. Aldrig i direkte sollys. Sæt gerne terrariet udenfor i skyggen under halvtag. Dyrene har brug for konstant temperaturforhold.

Bunden

Som bunddække kan bruges jord eller en tørv græs. Det er en god ide, hvis der stadig er græsrodde og jord med. Det er med til at holde græsset i live og holde på fugtigheden, som mange dyr er glade for. Som pynt og skjulesteder for smådyrene kan man lægge et par store sten, en trærod eller et stykke bark. Sten og bark er også med til at give mørke fugtige steder, som flere af dyrene er afhængige af.

Planter

Planter er med til at give dyrene noget at gemme sig i, og samtidig er de mad for rigtig mange af dyrene. Så tag nogle planter med fra det sted i fandt dyret.

Pasning

Nogle af dyrene er rovdyr, og de er afhængige af at I fodre dem. Det kan I for eksempel gøre med levende melorme eller bananfluer, der kan købes i de fleste dyrehandlere. Men giv dem aldrig mere mad end de kan spise op. Evt. kan man lade være med at fodre hver dag. Man kan også sætte dyrene fri inden de behøver at fodres. De kan klare sig uden mad i ca. en uge. De dyr der er planteædere skal altid have adgang til friske planter. Tag planter med fra, hvor I fandt dyret. Mange af dyrene er afhængige af et fugtigt miljø, derfor er det en god ide at sprøjte med en forstøver ned i terrariet en gang imellem, så der ikke bliver for tørt.

TÅRNBY
NATURSKOLE

Bier i Børnehaven Gl. Kongevej

I børnehaven på Gl. Kongevej myldrer det i maj måned med børn, som skal lære om bier og andre insekter. Vi arbejder især med bi-temaet gennem læreplanstemaet "natur & naturfænomener". Vi henter bl.a. inspiration fra Krible Krable og ved søgning på internettet. På den måde finder vi også frivillige personer, der med glæde kommer ud og deler deres viden om forskellige dyr.

I forbindelse med vores projekt får vi besøg af biavleren Ingelise. Gennem lege og fortællinger fører Ingelise os ind i biernes fantastiske verden. I løbet af måneden vil alle 3 stuer summe af kreative aktiviteter, hvor vi laver bier og insekter på alle mulige måder - vi bruger bl.a. sten, popcorn og pap!

På vores turdage går vi over til den nærliggende skov. Her vil børn og voksne igennem fællesskab, nysgerrighed og nærvær, undersøge insekter med lup og forstørrelsesglas.

Mange hilsner
Sanne Tækker og Malene Nicolaisen,
Børnehaven Gl. Kongevej, Kolding

NATURvejleder

KribleKrable tema

Redaktionen

Danmark

Foto: DR Ramasjang, Rolf Torbøl Sørensen

Det kribler og krabler hos DR

Naturvejlederforeningen samarbejder med DR's Ramasjang om kriblekrabletemaet. I år har kanalen vist kriblekrable-tv i hele uge 19 og der er indspillet 3 afsnit af Hej Ramasjang med naturvejleder Tim Krat.

Interview af
Anja Vensild Hørnell,
naturvejleder på
Naturcenter Kildegården

Vi var nysgerrige på Naturvejlederredaktionen, - for hvad tænker Danmarks største børnekanal om samarbejdet med Naturvejlederne og hvorfor kaster de sig ud i at filme små bitte dyr og børn? Naturvejleder har talt med Mette Fyhn, redaktør på DR Ramasjang.

Hvorfor vil DR lave kriblekrable-tv? Og hvad vil I gerne med kriblekrabletemaet?

Noget af det skønne ved Krible Krabledyrene er, at vi alle har adgang til dem! Både børn i byen og børn på landet har dem omkring sig, og man behøver ikke være voksen, rig eller ekspert for at fin-

de dem og fascineres af dem. Samtidigt lægger de små dyr op til videre fordybelse og læring, og det kan vi rigtig godt lide på Ramasjang.

Hvad er det I har fokus på når I laver tv om natur til de mindre børn?

Vi vil gerne inspirere ungerne til at komme ud i naturen. Vi vil gerne smitte med glæde og begejstring, og hvis vi så samtidigt kan lære dem noget undervejs, så er målet nået. Det er ikke Ramasjangs mission at lære børnene alt om alle dyrene, men vi kan forhåbentligt give dem lyst til at gå på opdagelse i naturen.

Hvad virker / virker ikke på tv?

Det er slet ikke nemt at lave smukt live tv med en god stak børnehævebørn, bænkebidere og vandkalvelarver, men det er det hele værd og så sjovt. Ungerne ansigter lyser af eventyrlyst og fascination, og så er vi oven i købet med til at give dem en oplevelse og gøre dem klogere på dansk natur.

En af udfordringerne har helt lavpraktisk været, at dyrene er så små! Og flere af dem suser også af sted, før vi har nået at stille skarp. De er simpelthen svære at filme på en fed måde, hvis man også gerne vil se værternes begejstrede ansigter imens.

Hvilken/hvilke episode står tydeligt frem?

Efter at have set Ramasjangvært Silja og naturvejleder Tim bygge bænke-by sammen, så går børnene måske selv ud og kigger efter råddent træ og bænkebidere? Vores målsætning for hele kanalen er altid, at 1 times tv skal blive til 100 timers leg. Derfor er hele Krible Krable-projektet og samarbejdet med naturvejlederne ret fantastisk. Vi viser en brøkdæl på tv, og så folder det hele sig ud ude i børnehaverne, hjemme i haverne og i skoven selskab med naturvejlederne.

Hvad kan naturvejlederne bidrage med?

Samarbejdet med naturvejlederne har været helt unikt for os. Den viden og det netværk, de kommer med, har virkelig givet Krible Krable pondus. Og helt konkret så har Rikke Lausten, Tim Krat og de andre vejledere vi har samarbejdet med været så fulde af ideer og forslag til programmerne, at de har øget indholdets kvalitet væsentligt. De ved så meget, vi tv-folk ikke har en brik forstand på.

Naturvejledernes studievært Tim Krat om at være med til at lave TV:

"Det er meget inspirerende at arbejde med DR og det har været spændende at få naturvejledningen til at matche konceptet Ramasjang."

Havde du sminke på i fjernsynet Tim?

"Ha ha – nej, jeg blev ikke sminket og jeg havde mit eget tøj på. Alligevel var jeg ikke helt mig selv, jeg var nemlig figuren Naturvejleder - Tim. Men jeg havde min egen garderobe lige ved siden af en fra hammerslag og jeg spiste frokost med Rosa fra Rouladegade og Kristian og Silja."

Ramasjangs studievært Silja Okking om arbejdet med kriblekrable:

"Mit største indtryk har været børnenes uspolerede fascination og glæde, ved at få fingrene i jorden og nørde de fantastiske kriblekrable-dyr; både dem jeg møder på gaden, der lystigt fortæller, at de ved en bænkebidere bærer æg på maven el lign., og dem jeg har lavet optagelser med. De elsker virkelig den fede jungle der er i søen, skoven, på stranden - og deres egen baghave"

Foto: DR Ramasjang, Rolf Torbøl Sørensen

Kolding Kommune Kribler og Krabler

– Koordinering er kodeordet

Foto: Rikke Laustsen

Af Nanna Winbladh
Naturvejleder & Biolog
Kolding Kommune,
Natur & Vand
nara@kolding.dk
30352612

og Rikke Laustsen
Naturvejleder Børneområdet
Kolding Naturskole
rikkl@kolding.dl
tlf. 20153991

I Kolding Kommune har vi koordineret Krible Krable indsatsen og sat alle sejl til. Målet er at få alle børn og børnefamilier til at krible og krable - enten i daginstitutionen, skolen eller i fritiden sammen med en naturvejleder, eller på egen hånd.

Fælles vision

I Kolding Kommune arbejder naturvejlederne med hver deres målgruppe og er fordelt ud på flere forvaltninger. Nogle vil kalde det en begrænsning, vi kalder det en udfordring, som vi i forbindelse med Krible Krable har vendt til en fordel. Med udgangspunkt i en fælles vision om, at vi vil have alle børn og børnefamilier i Kolding Kommune til at krible og krable, har vi valgt at samle alle vores kræfter. Naturvejleder og samarbejdspartnere formidler hver især Krible Krable temaet med udgangspunkt i de-

res forskellige målgrupper og egne kompetencer. Samarbejdet på tværs kræver god kommunikation og at alle er villige til at strække sig lidt ud over den daglige kerneydelse.

Vores forskellighed er vores styrke

Med to naturvejledere, Rikke Laustsen og Nanna Winbladh som initiativtagere og tovholdere, startede Kolding Kommune allerede i 2014, en større koordineret Krible Krable indsats op.

Rikke og Nanna er til dagligt tilknyttet to forskellige forvaltninger og arbejder dermed også med forskellige målgrupper og kerneydelser. Begge har vi hver vores spidskompetencer og faglige styrker, der i den koordinerede indsats bliver bragt i spil på bedste vis. Sammen udgør vi et stærkt tovholder-team der får tingene til at ske. Fælles for begge er, at vi i vores daglige arbejde har kontakt til mange forskellige samarbejdspartnere, der på den ene eller anden måde arbejder med natur, formidling og børn.

Børnehaven Højvang, Kolding

Børnehaven Nordstjernen, Kolding

Børnehaven Nordstjernen, Kolding

Børnehaven Nordstjernen, Kolding

Børnehaven Sanseslottet, Kolding

Børnehaven Nordstjernen, Kolding

Børnehaven Nordstjernen, Kolding

Kommunikationsmaterialer

- Flyers til skoler og daginstitutioner med info og tilmelding til i alt 11 forskellige arrangements tilbud i 2015.
- Krible Krable plakater med info om offentlige arrangementer ophængt i alle daginstitutioner, på skolerne og bibliotekerne.
- Løbende nyhedsbreve til alle daginstitutioner.
- Invitation og info om Krible Krable til alle forældre via NemBørn og Forældreintra.
- Fælles overordnet pressemeddelelse, kombineret med et opstartsarrangement (Krible Krable fernisering på Biblioteket + startskud til udlån af 5 Krible Krable rygsække).
- Annoncer om offentlige arrangementer i lokalaviser.
- Brug af Kolding Kommunes Facebook side til løbende, med nye vinkler, at sætte fokus på fotokoncurrence, gør-det-selv, offentlige arrangementer m.m.
- Tilbud til pressen om at komme med på tur med børn og naturvejleder.
- Pressemeddelelse og annoncering for stort fælles arrangement.

Samarbejdspartnere 2015

- Børne- og Uddannelsesforvaltningen
- Kolding Naturskole.
- By- og Udviklingsforvaltningen
- Natur & Vand.
- Kolding Bibliotekerne.
- Kulturhuset Nicolai for børn.
- UC Syddanmark.
- Skovhjælperne fra Organisationen Nordhøj.
- Designbørnehuset Senseslottet.
- Skovskoleelever.
- Geografisk Have.
- Lokal biavl.

Opstartsmøde - Hvordan har vi så gjort det

I både 2014 og 2015 har første skridt været, at lave et formøde for alle naturvejledere, formidlere og andre relevante samarbejdspartnere, med det formål at skabe en koordineret Krible Krable indsats i Kolding Kommune.

Mødet har givet et samlet overblik over, de forskellige aktørers kompetencer, muligheder og ikke mindst udfordringer, i forhold til at kunne indgå i samarbejdet. Nye samarbejdsrelationer er opstået på tværs og giver grobund for nye samarbejdsrelationer. Efter mødet er alle samarbejdspartnere kommet med et arrangementstilbud. Disse tilbud bliver derefter samlet og lagt på en fælles hjemmeside og der bliver lavet to flyers til uddeling, målrettet mod henholdsvis daginstitutioner og skoler.

Desuden inviteres vores samarbejdspartnere til et samarbejds-møde, hvor vi planlægger og koordinere et stort, offentligt Krible Krable arrangement, der afholdes hvert år i uge 19. På denne dag samarbejder mere end 40 frivillige og kommunale ansatte, om formidlingen af Krible Krable og andre naturrelaterede

emner. De tre offentlige Krible Krable arrangementer synliggøres via Krible Krable plakaten.

Daginstitutionerne kribler og krabler

I forbindelse med Krible Krable indsatsen i 2014, arrangerede Kolding Naturskole et smådyrskursus, for alle kommunens naturansvarlige kompetencepædagoger. Målet med kurset var, at inspirere daginstitutionerne til selvstændigt projektarbejde, med Krible Krable som tema. Kursets blev afholdt med henblik på;

- Efteruddannelse, inspiration og erfaringsudveksling
- At skabe grundlag for pædagogisk projektarbejde med afsæt i Krible Krable temaet og de seks læreplanstemaer

Kompetencepædagogerne blev opfordret til at søsætte Krible Krable projekter i daginstitutionerne i løbet af foråret. Det blev i 2014 til 18 længerevarende Krible Krable projekter, der tog afsæt i en bred vifte af læreplanstemaer og varierede aktiviteter. Projektinstitutionerne osede af Krible Krable ude og inde! Tilbagemeldingerne på projektarbejdet var overvældende, for børnene kunne slet ikke stoppe med at finde dyr, undersøge og udforske! På denne baggrund besluttede Børneområdets Naturudviklingsgruppe, at gøre Krible Krable til et gennemgående tema for daginstitutionerne i 2015. I skrivende stund er 33 daginstitutioner i Kolding, i fuld gang med at arbejde med et længerevarende Krible Krable projekt.

Kommunikation på mange platforme

De mange Krible Krable arrangementer er alle samlet på Kolding Kommunes oplevelshjemmeside www.oplevel.kolding.dk/kriblekrable. Det giver et samlet overblik og ser ud af meget, når alle tilbud samles uanset målgruppe. Også når det gælder om at få mediernes opmærksomhed. Men en hjemmeside er ikke nok. Derfor har vi strategisk arbejdet med at målrette vores kommunikation mod de mange målgrupper, som vores tilbud henvender sig til - det er et kæmpe arbejde, men det betaler sig!

Foto: Rikke Laustsen

Alle kan være med
i jagten på
Krible Krable dyr,
for de findes alle vegne
- uanset om I bor i
byen, eller på landet!

Tilmeld jer
til Krible Krable
på
[www.naturvejleder.dk/
krible-krable](http://www.naturvejleder.dk/krible-krable)

Spring på Krible Krable vognen!

- og få Danmark til at krible og krable sammen med DR Ramasjang og Naturvejlederforeningen!

Krible Krable inviterer børn og voksne med ind i smådyrenes forunderlige verden. Missionen er at inspirere de 0-8 årige børn, til at komme ud i den nære natur for at finde, udforske og undersøge alle de mange fantastiske og spændende smådyr, der bor på og i jorden, i vandet og luften!

Lad det summe af liv?

Alle daginstitutioner og skoler kan være med i Krible Krable! Alt det kræver, er engagerede voksne, der kan inspirere og motivere børnene – er det mon jer? Hermed opfordres landets daginstitutioner og skoler til at tilmelde sig til Krible Krable og arbejder projektorienteret med Krible Krable som tema.

Med Krible Krable som tema, kan daginstitutionen og skolen komme til at summe af liv, ude og inde, når de forskellige læreplanstemaer og fag, bliver bragt i spil. Det giver god mening at arbejde tværfagligt med emnet og derigennem give børnene mulighed for, at lære gennem krop, sanser og forskelligartede læreprocesser. I kan f.eks. fange smådyr og lave forsøg, arbejde med æstetik og design, synge og spille teater, lave bevægelseslege, rime og remse, smage på myrer og meget mere – kun fantasien sætter grænser!

Som tilmeldt til Krible Krable vil I løbende modtage nyhedsbreve, nyt inspirationsmateriale m.m.

Mange har, via den lokale naturvejleder, mulighed for at deltage i Krible Krable arrangementer, kurser, låne grej m.m. Tjek jeres lokale naturvejleder-tilbud, eller kontakt jeres lokale naturvejleder for mere info.

Rikke Laustsen
Projektleder - Krible Krable
Naturvejlederforeningen
kriblekrable@naturvejleder.dk
Tlf. 53 56 66 40

Krible Krable

Lån
rygsæk eller
grejbox til
kriblekrable
jagt

Krible Krable ekspedition med familien

Det kræver ikke stort og dyrt grej at være med i jagten på smådyr, et syltetøjsglas og en ske, og så er I klar til at gå på smådyrs jagt! Hvad mon der gemmer sig af smådyr i jeres have, baggård, eller nærmeste grønne område? Vær med i jagten på smådyr og skab grobund for spændende, fælles familieoplevelser – i baggården, haven, parken eller i den nære natur.

I 25 udvalgte byer kan I gratis låne en Krible Krable rygsæk med grej til jeres familie-ekspedition, se mere på www.natur-vejleder.dk/projekter/krible-krable/for-boernefamilier/laan-grej-smaadyrsundersoegelser.

Mangler I inspiration og ideer, kan I tage med jeres lokale naturvejleder på tur, eller finde ideer på web – se tips til links under ”Mere om Krible Krable”.

Krible Krable grejkasse til institutioner og skoler

Som et særligt tilbud til institutioner og skoler er der udviklet Krible Krable-kasser, der er fyldt med udstyr til feltundersøgelser, samt bestemmelsesduge og litteratur, som kan være nyttigt til arbejdet med krible krable temaet.

Krible Krable kassen udlånes typisk i 14 dage af gangen. Tjek henvisningerne her til højre for mulighederne i dit eget lokalområde.

Krible Krable

Nordea-fonden støtter
Naturvejlederforenings arbejde
med udvikling af Krible Krable

Fakta om KribleKrabbe

Krible Krable universet er udviklet af DR Ramasjang i samarbejde med Naturvejlederforeningen.

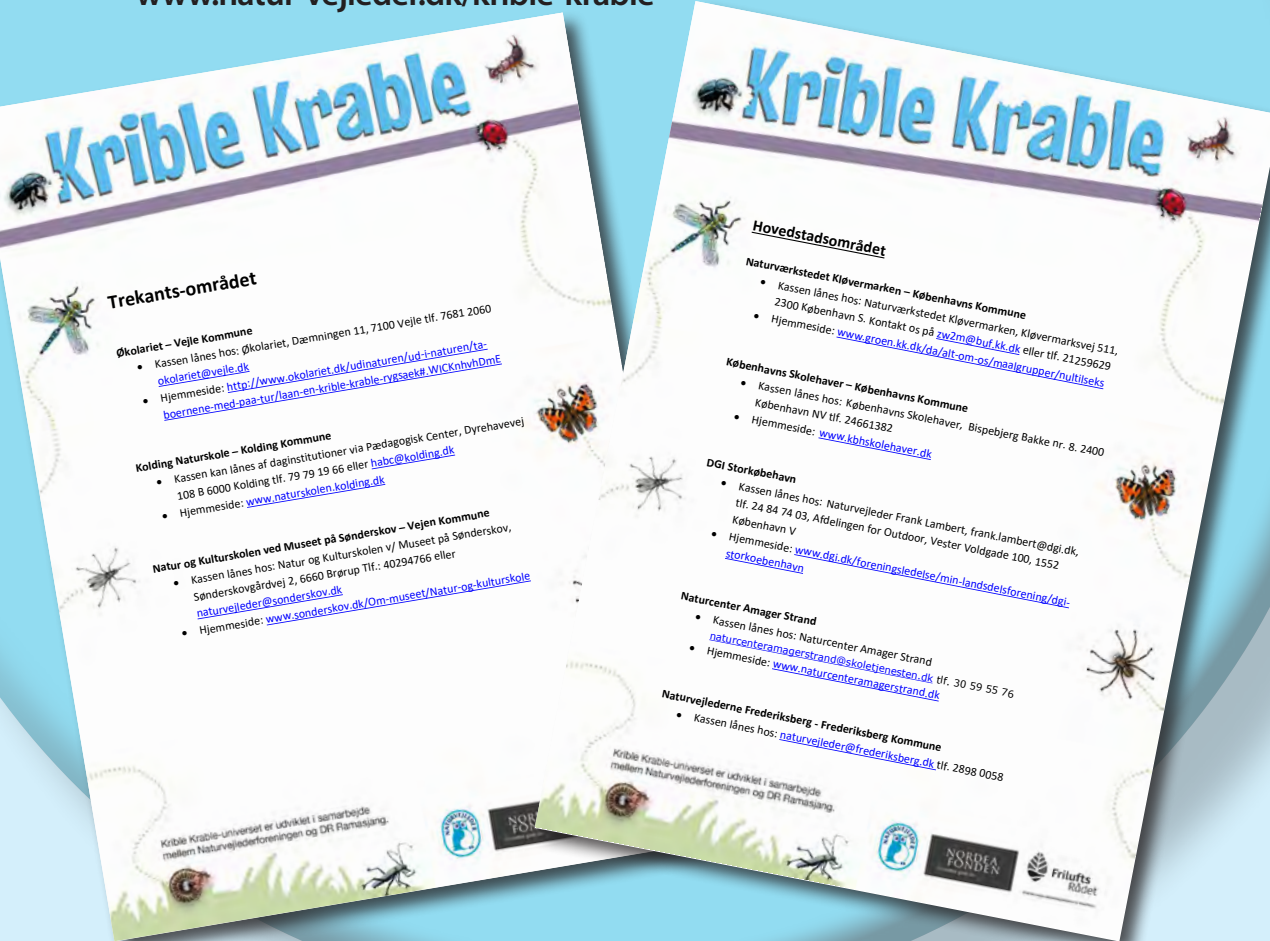
Grundstenene i Krible Krable universet er inspiration til naturoplevelser og legende læring i børnehøjde. Krible Krable støtter op om børnenes naturlige videbegær og udforsker trang i naturen.

Hvert år i maj sætter DR Ramasjang og Naturvejlederforeningen alle sejl til, for at lade hele Danmark Krible og Krable.

Her kan du låne Krible Krable-grejkasser

Du finder de 65 steder der udlåner Krible Krable-kasser på
www.natur-vejleder.dk/krible-krable

Krible Krable links:

www.kriblekrable.nu

Inspiration, ideer og vejledning til fangst, pasning og forsøg med smådyr

www.natur-vejleder.dk/krible-krable

Inspirationsmateriale og info om Krible Krable

www.dr.dk/kriblekrable

Inspirationsvideoer, klipkassen og spil

Tips til andre nyttige links:

www.vestrehus.dk

En skattekasse af naturfaglig viden, ideer og inspiration om danske dyr

www.groennespirer.dk

Ideer og inspirationsmateriale til naturaktiviteter

www.naturninja.dk

Inspirationark til naturoplevelser

www.skoveniskolen.dk

Aktiviteter og undervisningsforløb

Pædagoger får inspiration til Krible Krable aktiviteter

En svedende smed og en fantasifuld historiefortæller

Helle Fuglsang fra Kroppen på Toppen inspirerede til hvordan der kan arbejdes med Krible Krable temaet og bevægelse. Der blev malket bladlus og fløjet efter nektar.

*Af Kirsten Blicher Friis, naturvejleder på Kongskilde Friluftsgård Naturcenter
mail: kirstenblicherfriis@gmail.com
tlf. 4024 7929*

Lyden fra hammerens slag mod ambolten blander sig med småsnak, og de 10 kursister arbejder koncentreret med at holde liv i ilden i esssen, der bliver holdt øje med at jernet ikke bliver for varmt, så det bliver til en stjerneaster, og det gloende jern formes med tang og hammer til snegle med hus på ryggen.

Imens bliver der lavet historier om smede og mus og arbejdet med fortællekunst, mens sokkedyr bliver til. Det er nemlig sokkerne, der skal fortælle historier.

Et meget tværfagligt kursus

18 medarbejdere fra Sorø Kommunes daginstitutioner og skoler har i foråret 2015 været på kursus på Kongskilde Friluftsgård Naturcenter. 2 pædagoger fra en institution i Slagelse var ekstraordi-

nært inviteret med. De bruger tit naturen omkring Kongskilde Friluftsgård – altid på egen hånd. Jeg håber, at de fremadrettet vil bruge naturvejledningen på stedet, og tænker at kurset kan inspirere til dette. På fire heldagskurser har kursisterne mødt en fantasifuld historiefortæller, en svedende smed, en fysioterapeut fra Kroppen på Toppen, en biavler og en biolog og naturvejleder, som ved mere end de fleste om smådyr.

Jeg har udviklet og afholdt kurset sammen med Charlotte Kaae, der er leder af Natur-Børnehuset i Munke Bjergby. På de fire kursusdage har vi haft en ambition om at nå hele vejen rundt om natur, kultur, friluftsliv og sundhed, for vi ville gerne give kursisterne inspiration til, hvordan naturen kan bruges i arbejdet med at støtte børnene i deres udvikling. Vi vil gerne vise, at naturen ikke bare er et sted, hvor man kan få oplevelser med dyr og planter, det er også en god ramme for arbejdet med sociale relationer, udvikling af selvtillid, sprog, motorik, æstetik og musik.

Netværk, ideudveksling og inspiration

Første kursusdag startede med, at kursisterne har fortalt, hvad de gerne ville have med hjem fra kurset. **”Jeg håber at jeg får inspiration til at se naturen på en ny måde”**, fortæller Mia Pedersen fra Røde Kors Børnehus. **”Jeg vil også gerne have rykket nogle grænser, for jeg er i virkeligheden ikke så meget til de der krible krable dyr.”** Der blev skrevet små sedler, som blev hængt på et træ, så alle kunne se hvad de andres forventninger var. Inspiration til udeaktiviteter, netværk, ideudveksling var en fælles nævner sammen med et ønske om at få noget med hjem, som kan inspirere kollegerne til at være mere ude. **”Jeg kunne godt tænke mig at lave en slags introbog til mine kolleger om det, vi har lavet på kurset”**, fortalte Sanne Flaade fra Pedersborg Skole. Så er der ønsker om at få trænet det med at fortælle historier, og om at få et indblik i smedehåndværket.

Gør kurset en forskel

Da Charlotte Kaae og jeg planlagde kurset var vi opmærksomme på, at hvis det skal gøre en forskel både her og nu og på længere sigt, var det vigtigt, at hver institution sendte 2 medarbejdere, at vi lagde tid ind til snak og refleksion undervejs, og at vi understøttede dialog på tværs af institutionerne, erfaringsudveksling og dannelse af netværk. I praksis har det være en udfordring at få prioriteret det hele. Vi har jo også haft nogle ambitioner om at kursisterne både skulle lave noget naturfagligt om smådyr, de skulle lære at smede, fortælle historier og lave lege, og så får en kursusdag fra 9-14 hurtigt ben at gå på.

Fakta om pilotprojektet

Pilotprojektet ”Natur-, kultur og friluftsfremstilling for korte ben” har bestået af 4 kursusdage i foråret 2015. Kurserne har handlet om smådyr til lands, til vands og i luften, og om hvordan jagten på smådyr kan understøtte både bevægelse, sprog, naturkendskab og kreative processer. Kursusforløbet er for voksne, der arbejder med børn i alderen 3-10 år i daginstitutioner, indskoling og SFO i Sorø Kommune.

Måske er prisen for at ville arbejde tværfagligt, at man ikke når i dybden. Det kunne være spændende at se, om de 4 kursusdage rent faktisk har ført til nye tiltag eller ændringer i hverdagen hjemme i institutionerne, og om deltagerne har fået inspireret deres kolleger hjemme, som de udtrykte ønske om at gøre. For trods de gode intentioner er det nok ikke alle ønsker, der bliver ført ud i livet. Selvom alle institutioner – med en enkelt undtagelse – har sendt 2 medarbejdere, så er der sygdom og ferie, der betyder, at flere kursister har deltaget alene en eller flere gange. Med et ambitiøst fagligt program har det også været en udfordring at få skåret ned på indholdet, og at få afsat den nødvendige tid til refleksion og til at lave konkrete aftaler med kollegaen om, hvad man helt præcis vil gøre, når man kommer hjem. Måske kunne små hjemmeopgaver mellem kursusgangene være med til at sikre, at kursets indhold bliver omsat til praktisk handling i hverdagen med børnene. Vi får kastet et lille lys på effekten af kurserne, for Krible Krable projektet i Sorø bliver fulgt af Gehlarchitects, som evaluerer Krible Krable projektet for Norda-fonden.

En smådyrsjagt på legepladsen blev fulgt op af Krible Krable værksted, hvor der blev bygget dyr af tomme plastikflasker, bobleplast, ledning, cykelslanger og avispapir.

Kursisternes mus fortæller historier, måske handler de om hvor meget musene holder af at spise insekter.

Krible Krable temaet kan også bruges i smedjen, her har kursisterne smedet snegle.

Fra pilotprojekt til 2-årig uddannelse

Sideløbende med projektet har vi udviklet et længere forløb på 20 kursusgange fordelt over 2 år, og håbet er at de, der har deltaget i pilotprojektet, fortsætter den videre uddannelse. På det lange kursusforløb får deltagerne mulighed for at snuse til blandt andet jagt, fiskeri, o-løb, keramik, havebrug og bålmad, alt sammen med fokus på, hvordan man kan bruge naturen aktivt i hverdagen med de 3-10-årige børn.

Med det meget brede program håber vi, at kurset ikke kun appellerer til institutionernes naturambassadører, men også til de medarbejdere, der særligt har fokus på sprog og bevægelse for eksempel. Vi tror på, at naturen kan få en langt større plads i børnenes hverdag, hvis det pædagogiske personale får øjnene op for, at det ikke kun er læreplanstemaet om natur og naturfænomener der kan understøttes med en tur i skoven, der kan arbejdes med alle læreplanstemaer i naturen.

De 4 kursusdage

”Natur-, kultur- og friluftsfremidling for korte ben”

Ild som Krible Krable tema

Intro til kurset og Krible Krable-temaet. Smedning i børnehøjde. Gå med i smedeværkstedet og få ideer til håndværksarbejde. Hvordan kan man arbejde med ild og smedning med de små. Med smed Jonas Bigler og historiefortæller Dorte Abrahamsen

Jord som Krible Krable tema

Kreativ fremidling af de små dyr. En tur i skoven med en helt særlig klog naturvejleder og værksted, hvor vi laver edderkopper, bænkebidere og andre smådyr. Bjørli Lehrmann fremidler smådyrenes verden på en spændende måde, hvor hun arbejder kreativt med afsæt i en solid faglig viden om edderkopper, biller, krybdyr og snegle.

Luft som Krible Krable tema

Insekter, bier og bevægelse. Lær at danse som en bi, der skal fortælle de andre bier hvor den har fundet nektar. Fremidling af biernes og de andre insekters liv, om honning, kommunikation, økologi mm. Få ideer til hvordan i kan arbejde systematisk med at træne børnenes grundbevægelser ved at efterligne de små dyr: krybe, hoppe, kravle osv. Med fysioterapeut Helle Fuglsang fra Kroppen på Toppen.

Vand som Krible Krable tema

Livet i vandet, smådyr og fisk. Vi går på jagt efter smådyr i vandet sammen med en ferskvands-ekspert og en historiefortæller. Vi bevæger vi os ind i et univers med vårfluelarver, der bygger deres eget hus og skorpiontæger der ser dødsensfarlige ud, men er helt uskyldige. Vi arbejder med at få historiefortælling, bevægelse og den naturfaglige viden om dyrene til at gå op i en højere enhed. Med ferskvandsmedarbejder fra Naturstyrelsen Morten Kantsø og historiefortæller Dorte Abrahamsen.

Giftfri have – legeplads og udeareal

Krible-krable er sjovest, når der er mange forskellige små dyr, man kan opleve. Derfor er det godt at hjælpe smådyrene – og dermed oplevelserne – ved at gøre ens udeområde til et fristed for alle – små som store – som leger og opholder sig der, og for de små dyr, der bor der.

Initiativet 'Giftfri have' er tænkt som en god hjælp til haveejere med at slippe giftsprøjten helt. Det gælder naturligvis også de udesteder, hvor børn leger og opholder sig. Efter at sprøjtegiften er væk, er der flere gode og lette tiltag, der kan give insekterne og smådyrene 1.-klasses forhold. Her kan ændringerne fint planlægges og gennemføres sammen med børnene.

Insektvold og billebank

I kan let lave jeres egen billebank på grunden. Find et stykke jord på cirka tre gange én meter. På den lange led skal bedet ligge øst-vest-vendt. Det giver nemlig både en varm sydside og en koldere nordside. En insektvold eller en billebank er et bed, som er lidt højere end resten af haven. Her kan rovbiller,

græshopper og jagtedderkopper leve varmt, tørt og godt. I bedet kan I om foråret så en blanding af græsser og blomster. For eksempel er mange krydderurter fine at blande med kløver, lave blomster og græs, der vokser i små lave tuer.

Om sommeren og efteråret lokkes en masse flyvende nyttedyr til insektvolden. Det er for eksempel bier, svirrefluer, snyltehvepse, mariehøns og gulddøjer.

Guf for sommerfugle

Hvis du gerne vil have flere dag-sommerfugle i haven, skal du sørge for planter som: Sommerfuglebusk, kæmpejernurt, hjulkrone, honningurt, solhat, fingerbøl, pragtskær og høj tidselkugle. Nat-sommerfuglene foretrækker arter som: Tobak, sæbeurt, lægekulsukker, pil og gedeblad.

Lad det rode

Lad der ligge kvas og grene i hjørner og på ubrugte pletter. Det giver gode levesteder for mange smådyr og gode steder for børnene at finde og fange smådyr. Lad græsset vokse vildt op ad fx hegnet, eller lav jeres egen lille blomstereng, hvor man nøjes med at slå græsset en eller to gange om året. Her er der også ly for mange insekter.

Meld jer til
Giftfri-have.dk
og hjælp dyrene,
grundvandet og
børnene med
rigere liv

Af Thomas Neumann
Naturvejleder i Danmarks
Naturfredningsforening
neumann@dn.dk

KribleKrableFestival på Kildegården

På Naturcenter Kildegården valgte vi at holde kriblekrablefestival i hele uge 19.

Vi gav den gas til kriblekrablesangen, fangede vandhulsdyr med net, bakker og forstørrelsesglas, lavede flotte badges med yndlingsdyrene på og afsluttede med chips, saft og kriblekrabledans.

Det var sjooooovt:-)

I alt har mere end 700 børn og voksne kriblekrabet til kriblekrablefestival.

Kh
Naturcenter Kildegården

NATURvejleder

Postkort fra Regnbuen

60 børn og 10 voksne fra daginstitutionen Regnbuen i Ruds Vedby skød 5 ugers Krible Krable tema i gang sammen med historiefortæller Dorte Abrahamsen og naturvejleder på Kongskilde Friluftsgård Kirsten Blicher Friis.

Efter Krible Krable jagt på legepladsen blev dyrene studeret, og så blev der bygget dyr af brugte plastikflasker, aviser, malertape, tomme dåser, piberensere og ledning om til dyr med både vinger, 6 ben, 8 ben og mange flere ben.

Sideløbende med Krible Krable temaet har 3 medarbejdere fra Regnbuen fulgt kurset "Natur-, kultur- og friluftsfremstilling for korte ben" på Kongskilde Friluftsgård.

Kh
Regnbuen, Sorø

NATURvejleder

KribleKrable tema

ionen

k

Hvem er naturvejlederne?

Guddommelig fortolkning af jordens herligheder

Naturvejledernes nye kommunikationsmedarbejder præsenterer Naturvejlederforeningen

Logoet er inspireret af yin og yang, der bl.a. betyder en guddommelig fortolkning af jordens herligheder.

Tak fordi du læste med i vores Krible Krable temanummer. Vi er i Naturvejlederforeningen rigtig glade for at du har valgt, at tage Krible Krable projektet til dig, og har støttet op om vores arrangement.

Men hvem er naturvejlederne?

Jeg har først selv for nylig stiftet bekendtskab med naturvejlederne, i kraft af mit professionelle arbejde, og tro mig, de er ikke som mange måske tror. Naturvejlederne er ikke gamle mænd med fuldskæg, som render rundt i deres islandske sweatere ude i en skov, og som dukker frem i en lysning hist og her. Naturvejlederne er mænd og kvinder med og uden skæg, som har gennemført en 2-årig efteruddannelse som naturvejleder, og som er ansat ved museer, på skoler, i kommuner, i interesseorganisationer og naturcentre m.fl. Naturvejlederforeningen har været en permanent ordning i Danmark siden 1989, og har altid haft det overordnede formål, at arbejde med naturforståelse og bidrage til folkeoplysning omkring naturen.

De nære oplevelser i naturen

Mine børn er velsignet med autoriteter i deres hverdag, som formidler natur, naturoplevelser og naturforståelse for mine drenge på en sådan måde, at det

går helt ind under huden. Så jeg er deraf også velsignet, og dybt taknemlig over, at mine børn har sådanne autoriteter i hverdagen. Men det er jo ikke os alle, som er lige heldige på den måde.

Jeg indrømmer gerne, at jeg ikke har forstand på naturen, og derfor benytter min familie sig også yderligere af de aktiviteter og tilbud, som findes året rundt og som naturvejlederne er eksperter i at formidle til os, som langt fra er eksperter (igen en underdrivelse...) Naturvejlederne har ét produkt, som de sælger, og som de suverænt er eksperter indenfor. Det er "naturforståelse", som ikke er baseret på kolde facts og viden, på googleoversættelser eller på sammenligninger via instagram og facebook. Naturvejlederne genererer en viden og en forståelse om naturen og dets mangfoldighed, som er baseret på vores sanser og følelser. Den slags nære oplevelser kan man ikke google eller chatte sig frem til. Den skal mærkes og opleves.

Gør dig selv og dine børn en tjeneste, og find din lokale naturvejleder..eller kør efter et arrangement som du finder interessant, og lad dig inspirere og blot følge med i det, som foreningen og vores naturvejledere har gjort i mange år... nemlig at levere en guddommelig fortolkning af jordens herligheder.

På gensyn i weekenden...

Vi ses derude

Du kan finde naturvejledere her:
www.natur-vejleder.dk/
[naturvejledere-kort](#)

*Af Helle Villekær Thorsen
 Freelance Konsulent
 Naturvejlederforeningen.
kommunikation@natur-vejleder.dk*

Det kribler og krabler i Designbørnehuset SanseSlottet

På SanseSlottet i Kolding, arbejder vi gennemgående med æstetiske lærerprocesser. At arbejde med de æstetiske lærerprocesser i naturen, er en spændende og udfordrende oplevelse. Vi arbejder med emnet, så børnene kommer til at opleve naturen ud fra et barneperspektiv. I forhold til Krible Krable har vi ladet børnene indgå i forskellige eksperimenterende processer.

Kolding Naturskole lånte os et digitalt mikroskop med skærm, så dyrene kunne forstørres op og vi kunne se detaljerne på dyrene. Børnene har ivrigt fundet krible krable dyr, som vi har forstørret op. Børnene har været meget fascinerede af at kunne se dyrenes mund, følehorn, hår på benene osv. Det er blevet til store opdagelser og en erkendelse af hvordan dyr endelig virkelig ser ud!

Bedste hilsner fra Bente Eg Larsen
Designbørnehuset SanseSlottet
Kolding

NATURvejleder

KribleKrable tema

Redaktionen

Danmark

Fotos: Xabier de Osa

Det kribler og krabler, sværmer og summer i Børnehuset Ødis

Endnu engang gentager vi den store succes, og er med i det landdækkende Krible Krable projekt. Her i huset er alle er med; fra vuggestues Smølfer til Børnehavens Alfer og Trolde.

Der har været gang i massevis af aktiviteter ude og inde. Vi har bl.a. lavet et ormehotel og sat faldfælder. Vi har undersøgt dyr i søen og i skoven og vi har studeret dyr ud fra deres farver. Vi har også rørt kroppen og opfundet vores egen Krible Krable dans!

Snart flytter nye beboer ind i børnehuset for en stund - vi henter frøæg og glæder os til at følge deres forunderlige udvikling, fra æg, til haletudser og til frøer, før de atter sættes ud i naturen.

Så vi i Børnehuset Ødis kan kun sige "tag ud i naturen - det er Krible Krable skønt!"

Mange hilsner
Gitte Otzen
Børnehuset Ødis, Vamdrup

NA

Kri

Red

Dann

Om at arbejde med tidlig matematik og kriblekrable

Ved at bruge tælle-rammen (se billede), arbejder vi med børnenes mængde forståelse. Et tal der bare bliver skrevet eller sagt kan være en abstrakt størrelse. Men ved at visualisere forskellen mellem mange og få, får børnene en bedre fornemmelse af mængder.

Vi undersøgte blandt andet hvilket dyr der blev fundet flest af og hvilket der blev fundet færrest af. Undersøgelser viser at selv meget små børn kan sagtens se forskellen på to bunker mad og går intuitivt efter den største. Men det kan være svært at forstå ord som "færrest" eller "få" eller "mindre end". De relative mængdebetegnelser er sværere at bruge og forstå. Derfor kan det være godt at sammenligne mængder på en visuel måde.

Vi har brugt laminering plastik, bambuspinde og træperler. Man kan også bruge en simpel kugle-ramme.

Mange hilsner
Nynne Friis Refsgaard
Afdelingen for Bæredygtig Udvikling,
Københavns Kommune

NATURvejleder

Kendt fra Krible Krable kassen!

Super priser på vores populære bestemmelsesdage og foldetavler - holdbare og perfekte at have med i felten...

Bestemmelsesdage:
• Sø og vandløb (85018)
• Skoven (85017)
Pr. stk. 549,-

Mål: 120 x 170 cm

Samlet kun kr. 999,-
Varenr. 85018-1

Køb én af hver

**Der er 3 folde-
tavler i hver serie:**
• Skoven
• Hav og kyst
• Sø og vandløb

Udfoldet 42 x 60 cm

**Køb 9 stk.
- én af hver
Kun kr. 179,-**
Varenr. 85010-4

Vi ses på www.danfauna.dk
Linå & Danfauna • Bergsøesvej 11 • 8600 Silkeborg • Tlf. 8681 3652

Priserne er ekskl. moms.

NYHED FRA SCANDIDACT

Kig ind på vores nye hjemmeside og få inspiration til din undervisning:

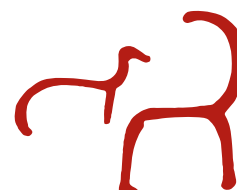
www.scandidact.dk

- Mulighed for produktsøgning
- Nemt at handle via online bestilling
- Tilmeld dig nyhedsbrev og deltag i lodtrækning om flotte præmier

Klik ind på siden og kom gerne med forslag til forbedringer eller ønsker om nye produkter.

Scandidact

TLF.: 49 13 93 33 • FAX: 49 13 83 85
OLDENVEJ 45 • DK-3490 KVISTGÅRD

Ny bestemmelses- dug - Sten/lede- blokke NEW

Spændende ny bestemmelsesdug i farver. Påtrykt stort kort over Skandinavien med billeder af de mest almindelige ledeblokke, typiske transportruter og bikort med isens udbredelse i forbindelse med de seneste istider. For hver ledeblok er der en kort beskrivelse samt en QR-kode, som leder til yderligere information og flere billeder.

Fremstillet i kraftigt, hvidt vinyl med målene 110 x 110 cm.

7810.15. 399,00

A/S S. Frederiksen, Ølgod
Viaduktvej 35 · 6870 Ølgod

Tel. 7524 4966
Fax 7524 6282

info@frederiksen.eu
www.frederiksen.eu

Afd. Aarhus: Samsøvej 21
8382 Hinnerup

Husk at du som medlem af Naturvejlederforeningen får rabat i Naturbutikken *

Ved fremvisning af dit medlemskort opnår du:

- 20% på al beklædning, fodtøj & tasker.
- 10% på fuglekasser & bøger.
- 10% på stativer.
- Ved køb af 1-9 stk. kikkerter (KITE & WING) opnås 10 % rabat.
- Ved køb af 10+ stk. kikkerter (KITE & WING) opnås 15 % rabat.

*Bemærk rabataftalen kan ikke kombineres med andre rabatter, tilbud eller allerede nedsatte produkter.

www.Naturbutikken.dk - Vesterbrogade 138, København

Det nye bestyrelseshold

Sam Bøgesgaard Sørensen, Michael Boon Pedersen (kasserer), Rikke Vesterlund, Katharina Hejgaard (suppleant), Mia Lindegaard Pedersen, Frank Olesen
Peter Baloo Laurents (formand), Sabine Jensen, Mette Millner Raun (næstformand)